

Comerțul de artă între reglementare (excesivă) și vid legislativ

dr. Mihaela MOCANU

avocat

Moto:

„Legile inutile le slăbesc pe cele necesare”

Montesquieu

ABSTRACT

The regulations analyzed in this study have as common note their density of the one part, as well as the terminologic inconsistency and lack of substance on the other side. Although they are partly in harmony with the European regulations, in those areas where the state had the possibility to take stricter measures, it did: the example of the export regime determined by the classification of goods in the national heritage. These restrictions are in great dissonance with the regulations of other European countries, whose mobile cultural heritage, qualitatively and quantitatively, would justify at least as restrictive measures. The fact that such measures do not exist in other European countries are serious indications of their lack of relevance.

Keywords: *work of art, cultural goods, movable national cultural heritage, national treasure, procedure for declaring a good as national treasure, export certificate, export license, authorized economic operator.*

REZUMAT

Reglementările analizate în cuprinsul acestui studiu au ca notă comună densitatea pe de o parte, cât și inconsecvența și inconsistența terminologică pe de altă parte. Deși sunt parțial în armonie cu reglementările europene incidente, în acele arii unde statul a avut posibilitatea adoptării unor măsuri mai stricte, a făcut-o: precum regimul exporturilor determinat de clasarea bunurilor în patrimoniul național. Aceste restricții se află în mare disonanță cu reglementările altor state europene, al căror patrimoniu cultural mobil, privit calitativ și cantitativ ar justifica măsuri cel puțin la fel de restrictive. Faptul că acest tip de măsuri nu există în alte state europene sunt indicii serioase cu privire la lipsa lor de relevanță.

Cuvinte-cheie: *opera de artă, bunuri culturale mobile, patrimoniul cultural național mobil, fond, tezaur, procedura de clasare a bunurilor culturale mobile, certificat de export, licență de export, operator economic autorizat.*

Legislație relevantă: Legea nr. 182/2000, Regulamentul (CE)nr. 116/2009, Regulamentul (CE) nr. 1081/2012

Introducere

Studiul prezent este dedicat decelării felului în care sunt reglementate raporturile stabilite pe piața de artă, unde produsul este reprezentat de o operă de creație ce face atât obiectul dreptului de autor al artistului, cât și obiectul dreptului de proprietate al cumpărătorului său, dar și, în anumite cazuri și circumstanțe, obiectul dreptului de preempțiune al statului.

În aceste condiții, comerțul cu artă se încadrează într-un spațiu triumfiar: pe de o parte interesul proprietarului (privit ca vânzător, dar și cumpărător), care dorește să dispună liber de

bunul său mobil, pe de altă parte interesul artistului care păstrează drepturi morale și patrimoniale asupra operei sale, ca acestora să li se adăuge interesul statului de a dobâdi pentru sine opere valoroase și de a păstra în țară asemenea bunuri culturale mobile.

Impunând și deopotrivă realizând un complex de operațiuni, aceste raporturi se stabilesc pe de o parte între operatorii economici autorizați să desfășoare comerțul cu artă și instituțiile statului, care au obligația de a veghea la circuitul operelor de artă - a celor care sunt clasate în patrimoniul național mobil, precum și, pe de altă parte, între persoanele fizice - proprietari ai operelor de artă și autorii operelor, a căror interese pot fi contrare.

Circulația operelor de artă în afara teritoriului național reprezintă un alt aspect rezervat prin Tratatul de funcționare al Uniunii Europene statelor membre, care pentru rațiuni care țin de protecția patrimoniului național pot să-și impună propriile restricții în circulația operelor de artă.

Fără a examina în detaliu toate etapele procedurale presupuse de comerțul de artă, am punctat unele neconcordanțe, acele reglementări care par un exces de zel în cadrul unei piețe care se dorește/ presupune că este liberă și reglementată, iar nu îngrădită și am semnalat unele lipsuri, care, regretabil, par a veni în siajul reglementării restrictive, și, deci, neținând cont de nevoile date de realitatea comerțului cu artă.

I. Obiectul comerțului cu artă¹

1. Ce poate fi operă de artă?

În prezent pare firesc fiecăruia dintre noi ca atunci când ne referim la vânzarea unei opere de artă prin aceasta să înțelegem vânzarea unui tablou (indiferent că înrămat este un desen în cărbune, o acuarelă ori o pictură în ulei), ori vânzarea unei sculpturi, acestea fiind, probabil, cele mai comune reprezentări ale produsului artistic, alături de litografiile și gravurile.

În istoria dreptului artei au existat însă puncte de cotitură, arta fiind în esența sa vizionară depășește poate mai mult decât celelalte realizări umane cadrul legal, pe care îl precedă și care urmează să i se adapteze, iar nu invers.

Un astfel de moment este reprezentat de celebrul litigiu de la începutul secolului al 20-lea, care a avut în centrul său opera lui Brâncuși denumită *Pasărea în văzduh*. Litigiul a fost generat de calificarea lucrării la momentul la care aceasta a fost exportată de la Paris la New York și s-a pus problema plății taxelor vamale. Vameșii americani au apreciat că obiectul nu este o operă de artă, adică ceea ce am putea numi noi astăzi bun cultural. Brâncuși a acționat în anul 1927 în justiție autoritățile vamale în vederea stabilirii statutului bunului², iar soluția instanței americane din 1928, care a antrenat o vie dezbatere publică a constituit un valoros precedent.

Miza a fost (cum nu rareori se întâmplă) una financiară: conform legislației în vigoare (*Tariff Act*) operele originale ale artiștilor contemporani erau exceptate de la plata taxelor vamale. Același act normativ dădea și o definiție a sculpturii, care era acea disciplină care consta în tăierea și sculptarea în piatră ori în orice alt material dur, ori în modelarea argilei sau a unei

¹ Asupra terminologiei utilizate în domeniu am făcut precizări și într-un studiu anterior, acestea fiind necesar a fi reluate în prezenta lucrare, pentru a conferi textului o structură unitară. A se vedea L.M. Harosa, M. Mocanu, „Câteva considerații cu privire la eroare în cazul vânzării având ca obiect opere de artă” în RRDA nr. 12/2013.

² N. Heinich, „*C'est un oiseau*” *Brancusi vs. États Unis, ou quand la loi définit l'art, Droit et société*, 34-1996, https://www.persee.fr/doc/dreso_0769-3362_1996_num_34_1_1390

materii similare pentru reproducerea ulterioară în fontă sau prin mulaj a formelor din natură, în principal a celor umane, reprezentându-le întocmai în ce privește proporțiile de lungime, lățime și grosime, ori doar de lungime și lățime³.

Autoritățile vamale i-au refuzat lucrării lui Brâncuși statutul de operă de artă, apreciind că ar face parte din categoria „ustensilelor de menaj, ori de uz spitalicesc, tablă, sau alte articole ori obiecte manufacturate” pentru care ar fi trebuit plătite taxe vamale (în cuantum de 240 de dolari, reprezentând 40% din valoarea obiectului⁴).

Procesul intentat de Brâncuși a avut un mare răsunet deoarece a pus în discuție atât statutul de operă de artă originală - sculptură - a lucrării abstracte, care nu semăna cu o pasăre, cât și statutul de artist al lui Brâncuși. Litigiul a presupus un probatoriu amplu, au fost audiați martori dintre personalitățile lumii artei la acel moment, au fost audiați specialiști, Brâncuși însuși a dat o declarație sub jurământ în fața consulului american de la Paris; argumentele pro și contra au fost atât de natură juridică, cât și de natură estetică, în vederea calificării ori dimpotrivă, a descalificării lucrării din rândul operelor de artă⁵.

Soluția dată de judecător a fost în favoarea sculptorului, instanța apreciind că în ciuda unei dificultăți în a-l asimila unei păsări, obiectul este realizat de un artist profesionist⁶; în plus, definiția legală a sculpturii referindu-se la „reprezentare”, iar nu la stricta imitare a unor forme din natură, nu ar fi exclus automat din câmpul operelor de artă pe cele conceptuale. Drept urmare, lucrarea lui Brâncuși a fost exceptată de la plata taxelor vamale, beneficiind, alături de celelalte opere de artă contemporane ei, de un statut care permitea libertatea de circulație.

Ani mai târziu, istoria se repetă: și de astă dată în cauză au fost lucrări asimilabile sculpturii, așa-numitele instalații, una constând în 6 tuburi de neon fluorescent și suporturile acestora, concepută de artistul american Dan Flavin și denumită, într-o manieră descriptivă, *Six Alternating Cool White/Warm White Fluorescent Lights Vertical and Centred*, iar cealaltă o instalație audio-video care consta dintr-o aparatură de reproducere videofonică pentru suporturi de tip DVD și proiectoarele și difuzoarele aferente acesteia, împreună cu DVD-uri care conțineau înregistrări de lucrări de „artă modernă” sub formă de imagini însoțite de sunet, realizată de artistul Bill Viola, de asemenea de naționalitate americană⁷.

Galeria de artă contemporană din Marea Britanie care le-a importat în Uniunea Europeană a declanșat cu succes un proces pe teritoriul Marii Britanii, unde a solicitat instanței să aprecieze, în scop de taxare, că respectivele lucrări trebuie calificate drept sculpturi și încadrate în codul tarifar 97030000 - producții originale de artă statutară sau de sculptură, din

³ *Brancusi contre États-Unis, un procès historique*, Paris, Adam Biro, 1995 cit. în N. Heinich, „C'est un oiseau” *Brancusi vs. États Unis, ou quand la loi définit l'art, Droit et société*, 34-1996, https://www.persee.fr/doc/dreso_0769-3362_1996_num_34_1_1390

⁴ P. Martens, „L'art et le droit” în *L'art et le droit*, Larcier, Bruxelles, 2010, p. 14.

⁵ S-a opinat că litigiul a fost în aparență unul juridic, instanța trebuind a se pronunța asupra faptului că obiectul este unul frumos, astfel să tranșeze nu doar o controversă esențială a esteticii secolului XX, ci și problemele de ordin metafizic pe care le disimulează, P. Martens, „L'art et le droit” în *L'art et le droit*, Larcier, Bruxelles, 2010, p. 14.

⁶ Pentru o expunere detaliată a argumentelor reținute a se vedea N. Heinich, *op.cit.*, https://www.persee.fr/doc/dreso_0769-3362_1996_num_34_1_1390

⁷ P. Valentin, *European definition of art is absurd*, <http://extro-accion.blogspot.com/2011/01/european-definition-of-art-is-absurd.html>

orice material, ori în codul 97050000 – colecții care prezintă un interes istoric, urmând astfel a beneficia de reducerea de TVA.

Instanța a dat curs solicitării, apreciind că ar fi absurd să califice componentele lucrărilor ignorând că ansablul acestora reprezintă o opera de artă⁸.

În pofida existenței acestei decizii a instanței naționale, care nu a fost atacată, Comisia Europeană a recalificat prin Regulamentul nr. 731/2010 11 august 2010 privind clasificarea anumitor mărfuri în Nomenclatura combinată⁹ cele două lucrări. Astfel, în cazul instalației audio-video s-a apreciat că „clasificarea la poziția 9703 00 00 ca sculptură este exclusă, deoarece niciunul dintre elementele individuale și nici instalația în ansamblu, atunci când este montată, nu pot fi considerate drept sculptură”, că deși componentele au fost ușor modificate de artist [...] modificările respective nu alterează funcționarea lor primară ca mărfuri”, iar în cazul instalației luminoase că este exclusă calificarea drept sculptură „deoarece nu instalația constituie <opera de artă>, ci rezultatul funcționării acesteia (efectul luminos)”.

De remarcat este că textul Regulamentului nr. 731/2010 descrie în detaliu cele două lucrări, fără însă a le denumi, ori a-i indica pe autorii lor... ceea ce poate însemna că altor instalații, care nu au întocmai acele componente, ca număr, ori ca natură nu le este aplicabil? Și acesta, în timp ce capitolul 97 al Regulamentului de punere în aplicare (UE) nr. 2018/1602 al Comisiei din 11 octombrie 2018 de modificare a anexei I la Regulamentul (CEE) nr. 2658/87 al Consiliului privind Nomenclatura tarifară și statistică și Tariful Vamal Comun¹⁰ denumit „Obiecte de artă, obiecte de colecție și antichități”, specifică în continuare că producțiile de artă statutară din orice material sunt scutite de plata taxelor vamale.

După cum s-a apreciat, din punctul de vedere al legislației vamale a Uniunii Europene, criteriul după care se apreciază calitatea operei de artă este unul obiectiv, care observă caracteristicile obiectului vizat¹¹, ceea ce ar însemna posibilitatea sa de situare într-una din categoriile indicate: tablou, ori pictură, ori desen. Rămâne însă deschisă întrebarea ce anume poate fi încadrat la codul 9701 90 00 – „Alte”?...

Aceste două exemple au pus în discuție definirea operei de artă în cadrul unor procese care vizează perspectiva vamală, în scopul stabilirii taxelor la import; un alt caz, de astă dată vizând un alt aspect, respectiv protecția dreptului patrimonial de autor de a autoriza ori interzice reproducerea operei sale a fost adus în fața unei instanțe franceze.

În anul 1985 artiștii Christo și Jeanne-Claude au realizat o lucrare care a constat în a împacheta Pont Neuf din Paris într-un material cu aspect de mătase, de culoare aurie¹². Artistul a acționat în judecată pe cel care a fotografiat podul și a utilizat fotografiile, care au

⁸ Marina P. Markellou, Rejecting the works of Dan Flavin and Bill Viola: revisiting the boundaries of copyright protection for post-modern art în Queen Mary Journal of Intellectual Property, Vol. 2, No. 2, pp. 175-181 accesat la https://www.academia.edu/1648442/Rejecting_the_works_of_Dan_Flavin_and_Bill_Viola_revisiting_the_boundaries_of_copyright_protection_for_post-modern_art

⁹ Publicat în JO L 214 din 14 august 2010

¹⁰ JO L 273 din 31 octombrie 2018

¹¹ C. Sala, *The definition of art in the Customs Law*, Working Paper Series International Trade Law http://workingpapers.iuse.it/wp-content/uploads/2014-1_13-ITL.pdf

¹² Efortul, inclusiv cel financiar a fost suportat de către artist, care a folosit 13 kilometri de material, alături de alte materiale care au ajutat împachetării. A se vedea <https://christojeanneclaude.net/projects/the-pont-neuf-wrapped?view=info>

ajuns să fie vândute publicului larg sub forma unor cărți poștale¹³. Motivarea instanței s-a referit la „ideea” pe care a avut-o artistul¹⁴ spre deosebire de o altă motivare într-un caz similar, cel al creatorului de modă Kenzo¹⁵ care a împodobit același pod cu flori – caz în care instanța și-a dezvoltat argumentația în jurul felului în care a fost realizată opera. Indiferent de calitatea motivării, care ar fi putut fi mai riguroasă, instanța franceză, recunoscând un drept de autor artistului, a recunoscut implicit că rezultatul realizat – împachetarea Pont Neuf este o operă de artă.

Concluzia ar fi că arta poate căpăta interesante și inedite forme, care să fie greu de înregimentat așa cum dreptul o cere; poate genera aprecieri diferite, de la negare la aprobare în plan juridic, relația dintre drept și artă fiind precum arta și dreptul: într-o sinuoasă, dar continuă evoluție.

2. Opera de artă, obiect cultural ori bun cultural mobil? Obiectele de colecție și antichitățile

Produsul comercializat pe piața de artă, „opera de artă” - cum este apelat adeseori, ori chiar doar colocvialul „artă” - este încadrat în categoria „bunurilor culturale”, termen consacrat de textele convențiilor internaționale¹⁶ și ale reglementărilor europene¹⁷, dar și în dreptul român, care reglementează comerțul cu „bunuri culturale mobile”. De observat însă că în textele europene găsim și noțiunea de „obiecte culturale”; diversitatea pare confuzantă...

Convenția UNESCO asupra măsurilor ce urmează să fie luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale (1970) vizează „acele bunuri religioase sau laice care sunt desemnate de stat ca fiind de o importanță deosebită pentru arheologie, preistorie, istorie, literatură, artă sau știință” (Articolul 1).

În mod similar, Convenția UNIDROIT privind bunurile culturale furate sau exportate ilegal (1995) vizează tot „bunuri culturale”, care le definește ca fiind acele „bunuri, care cu titlu religios sau laic, prezintă importanță pentru arheologie, preistorie, istorie, literatură, artă sau știință” (Articolul 2).

În dreptul european regăsim denumirea de „bunuri culturale” care, conform Regulamentului CE nr. 116/2009 privind exportul bunurilor culturale¹⁸ sunt „articolele menționate în anexa 1” (Articolul 1). Anexa 1 a Regulamentului se întitulează „Categorii de obiecte culturale”.

¹³ Paris, 13 mars 1986, D. 1987, somm. 150 cit. în P. Martens „L’art et le droit” în *L’art et le droit*, Larcier, Bruxelles, 2010, p. 15

¹⁴ F. Corone, Droit d’auteur et droit à l’image des biens în Legicom 2001/2 (No 25), accesat la <https://www.cairn.info/revue-legicom-2001-2-page-25.htm#>

¹⁵ Paris 29 avril 1998, JCP 1999, G, IV, 1996 cit. în F. Corone, Droit d’auteur et droit à l’image des biens în Legicom 2001/2 (No 25), accesat la <https://www.cairn.info/revue-legicom-2001-2-page-25.htm#>

¹⁶ Convenția UNESCO asupra măsurilor ce urmează să fie luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale (1970), Convenția UNIDROIT privind bunurile culturale furate sau exportate ilegal (1995)

¹⁷ Directiva 2014/60/UE din 15 mai 2014 privind restituirea obiectelor culturale care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru și de modificare a Regulamentului (UE) nr. 1024/2012 (Reformare) publicată în J.O. L 159 din 28 mai 2014, Regulamentul CE nr. 116/2009 privind exportul bunurilor culturale

¹⁸ Publicat în JO L 39 din 10 februarie 2009.

Ar rezulta deci, că în categoria „bunurilor culturale” intră „obiectele culturale” enumerate în respectiva anexă. Acestea sunt: **obiecte arheologice de peste 100 de ani vechime**; elemente care formează o parte integrantă a unor **monumente artistice, istorice sau religioase** care au fost dezmembrate și a căror vechime depășește 100 de ani; **tablouri și picturi** [...] realizate în întregime de mână, pe orice suport și cu orice material; **acuarele, guașe și pasteluri** realizate în întregime de mână, pe orice suport; **mozaicuri** [...] realizate în întregime de mână, cu orice material, și **desene** realizate în întregime de mână, pe orice suport și cu orice material; **gravuri originale, stampe, serigrafii și litografii**, împreună cu **matrițele acestora și afișele originale**; **sculpturi originale** sau **grupuri statuare** și copiile realizate prin același proces ca și originalul [...]; **fotografii, filme și negativele acestora**; **incunabule și manuscrise**, inclusiv **hărți și partituri muzicale**, exemplare individuale sau în colecții; **cărți a căror vechime depășește 100 de ani**, exemplare individuale sau în colecții; **hărți tipărite vechi de peste 200 de ani**; **arhive** – incluzând orice element constitutiv al acestora – de orice fel sau pe orice suport, care sunt **mai vechi de 50 de ani**; **colecții și eșantioane din colecții zoologice, botanice, mineralogice sau anatomice**¹⁹; **colecții de interes istoric, paleontologic, etnografic sau numismatic**; **mijloace de transport** mai vechi de 75 de ani; orice **alte antichități** care nu sunt incluse [...] a căror **vechime este între 50 și 100 de ani**: jucării, jocuri, sticlărie, articole prelucrate din aur sau argint, mobilier, aparate optice, fotografice sau cinematografice, instrumente muzicale, orice fel de ceasuri și componente ale acestora, articole din lemn, ceramică, tapiserii, covoare, tapet, arme.

De reținut este că, pentru scopul Regulamentului privind exportul bunurilor culturale, în ce privește **arta plastică** (pictură, acuarelă, guașă, pastel, gravură originală, stampă, serigrafie, litografie, sculptură și mozaic) și **fotografiile**, acestea trebuie să îndeplinească două condiții suplimentare pentru a fi supuse procedurii (de export): trebuie să aibă o vechime mai mare de 50 de ani și să nu aparțină autorilor lor (adică să fie în circuitul civil).

În dreptul nostru, Legea nr. 182/2000 privind protecția patrimoniului cultural național mobil, republicată²⁰, precum și normele care reglementează vânzările pe piața de artă²¹, respectiv normele care reglementează exporturile de artă²² folosesc aceeași sintagmă - „bunuri culturale mobile”.

Conform dispozițiilor legale, patrimoniul cultural național mobil este alcătuit din bunuri cu valoare istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică reprezentând mărturii materiale ale evoluției mediului natural și ale relațiilor omului cu acestea, ale potențialului uman creator și ale contribuției românești, precum și a minorităților naționale la civilizația universală [art. 3 alin. (1) din Legea nr. 182/2000 privind patrimoniul cultural național mobil]²³.

¹⁹ Textul Regulamentului aduce o precizare, și anume, conform definiției Curții de Justiție în decizia luată în cazul 252/84, după cum urmează: „Piese de colecție, în conformitate cu semnificația conferită în rubrica nr. 97.05 din Tariful Vamal Comun, reprezintă acele articole care au caracteristicile necesare pentru a fi incluse într-o colecție, respectiv sunt articole relativ rare, care nu sunt folosite în mod normal în scopul pentru care au fost produse, fac obiectul unor tranzacții speciale aflate în afara comerțului obișnuit cu articole utilitare similare și au o valoare ridicată”.

²⁰ Republicată în M. Of nr. 259 din 9 aprilie 2014

²¹ Normele din 4 decembrie 2003 privind comerțul cu bunuri culturale mobile aprobate de H.G. nr. 1420/2003 publicată în M. Of. nr. 900 din 16 decembrie 2003.

²² Normele metodologice din 7 aprilie 2004 privind exportul definitiv sau temporar al bunurilor culturale mobile aprobate de H.G. nr. 518/2004 publicată în M. Of. nr. 370 din 28 aprilie 2004.

²³ Textul a fost reprodus întocmai în art. 1 al Normelor din 20 august 2008 de clasare a bunurilor culturale mobile aprobate prin H.G. nr. 886/2008 publicată în M. Of. nr. 647 din 11 septembrie 2008.

Textul Legii nr. 182/2000 indică, asemeni convențiilor UNESCO și UNIDROIT, categoriile de bunuri culturale mobile într-o enumerare al cărei caracter este exemplificativ. Acestea sunt: **bunuri arheologice și istorico-documentare** (descoperiri arheologice, unelte, ceramică, inscripții, monede, sigilii, bijuterii, piese de vestimentație și harnașament, arme, însemne funerare, materiale din situri care constituie probe arheologice pentru analize de specialitate; elemente provenite din dezmembrarea monumentelor istorice; mărturii materiale și documentare privind istoria politică, economică, socială, militară, religioasă, științifică, artistică, sportivă, sau din alte domenii; manuscrise, incunabule, cărți rare și cărți vechi, cărți cu valoare bibliofilă; documente și tipărituri de interes social, precum documentele de arhivă, hărți și alte materiale cartografice; obiecte cu valoare memorialistică; obiecte și documente cu valoare numismatică, filatelică, heraldică, precum monede, ponduri, decorații, insigne, sigilii, brevete, mărci poștale, drapele și stindarde; piese epigrafice; fotografii, clișee fotografice, filme, înregistrări audio și video; instrumente muzicale, uniforme militare și accesorii ale acestora; obiecte cu valoare tehnică), **bunuri cu semnificație artistică** (opere de artă plastică: pictură, sculptură, grafică, desen, gravură, fotografie; opere de artă decorativă și aplicată din sticlă, ceramică, metal, lemn, textile și alte materiale, podoabe; obiecte de cult precum icoane, broderii, orfevrărie, mobilier; proiecte și prototipuri de design; materiale primare ale filmelor artistice, documentare și de animație; monumente de for public, componente artistice expuse în aer liber), **bunuri cu semnificație etnografică** (unelte, obiecte de uz casnic și gospodăresc, piese de mobilier, ceramică, textile, piese de port, pielărie, alte obiecte din metal, os lemn, piatră, sticlă, obiecte de cult, podoabe, ansambluri de obiecte etnografice), **bunuri de importanță științifică** precum specimene rare și colecții de zoologie, botanică, mineralogie și anatomie, trofee de vânat, **bunuri de importanță tehnică** precum creații tehnice unicate, rarități, indiferent de marcă, prototipurile aparatelor dispozitivelor și mașinilor din creația curentă, creații tehnice cu valoare memorială, realizări ale tehnicii populare, matrițe de compact-discuri, de CD-ROM și alte asemenea (art. 3).

Nuanțat este textul art. 2 al Normelor metodologice din 7 aprilie 2004 privind exportul definitiv sau temporar al bunurilor culturale mobile, care adaugă definiției dată de Legea nr. 182/2000 privind patrimoniul cultural național mobil: bunurile culturale mobile sunt „bunuri mobile **create de om sau de natură**, care au semnificație arheologică și istorico-documentară, artistică, etnografică, științifică sau tehnică”. În fapt nu se aduce decât o explicație, bunurile create de natură fiind cele de interes științific – exemplare rare, ori colecții de botanică, zoologie, mineralogie etc.

La rândul său și **Codul fiscal român** (Legea nr. 227/2015 republicată²⁴) face referire pe de o parte la „operele de artă”, pe care le clasifică astfel: tablouri, colaje și plachete decorative similare, picturi și desene, executate integral de mână; gravuri, stampe și litografii, originale vechi sau moderne [...] executate în întregime manual de către artist [...] fără a include procese mecanice sau fotomecanice; producții originale de artă statutară sau de sculptură, numai dacă sunt executate în întregime de către artist și semnate de acesta, copiile executate de către un alt artist decât autorul originalului; tapiserii și carpete de perete, executate manual după modelele originale asigurate de artist, cu condiția să existe cel mult 8 copii din fiecare; piese individuale de ceramică executate integral de către artist și semnate de acesta; emailuri pe cupru executate integral manual, în cel mult 8 copii numerotate care poartă semnătura artistului sau denumirea-numele atelierului; fotografiile executate de către artist, scoase pe suport de hârtie doar de el sau cu supravegherea sa, semnate, numerotate și limitate la 30 de copii, incluzându-se toate dimensiunile și monturile [art. 312 alin. (1), lit. a)].

²⁴ Publicată în M. Of. nr. 688 din 10 septembrie 2015

Tot Codul fiscal face referire și la „obiectele de colecție”, pe care le încadrează în două categorii: timbre poștale, timbre fiscale, mărci poștale, plicuri „prima zi”, serii poștale complete și similare, obliterate sau neobliterate, dar care nu au curs, nici destinate să aibă curs, precum și colecții și piese de colecție de zoologie, botanică, mineralogie, anatomie sau care prezintă un interes istoric, arheologic, paleontologic, etnografic sau numismatic [art. 312 alin. (1), lit. b)].

Conform Codului fiscal „antichitățile” sunt obiectele, altele decât operele de artă și obiectele de colecție cu o vechime mai mare de 100 de ani [art. 312 alin. (1) lit. c)].

Așadar, atunci când se referă la bunurile care fac obiectul vânzărilor pe piața de artă, actele normative românești folosesc preponderent denumirea „bunuri culturale mobile”, în timp ce din punct de vedere al legislației fiscale există „opere de artă”, „obiecte de colecție” și „antichități”. Iar unele texte europene fac referire și la „obiecte culturale”. Niciunul dintre aceste texte nu oferă însă o definiție a bunurilor culturale mobile, ci doar enumeră categorii ale acestora. Situația este aceeași inclusiv în cazul operelor de artă plastică, care sunt numite - pictură, sculptură, grafică, desen, gravură, fotografie.

Se poate concluziona că în timp ce operele de artă fac parte din categoria mai largă a bunurilor culturale mobile, obiectele culturale par a fi sinonime bunurilor culturale mobile. În ce privește obiectele de colecție și antichitățile, acestea fac la rândul lor parte din categoria bunurilor culturale mobile, comercializarea lor fiind deci, supusă aceluiași norme care reglementează comerțul cu bunuri culturale mobile. Dacă circumscrierea a ceea ce este obiectul de colecție, ori colecția însăși este suficient de clară, inclusiv ca urmare a precizării aduse de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, care arată că sunt „articole relativ rare, care nu sunt folosite în mod normal în scopul pentru care au fost produse, fac obiectul unor tranzacții speciale aflate în afara comerțului obișnuit cu articole utilitare similare și au o valoare ridicată”²⁵, nu același lucru se poate afirma în ceea ce privește opera de artă, care este doar „semnalată” în categoriile ei, nu și definită.

Așadar, avem diversitate terminologică (ca să nu o numim inconsecvență) și indicații descriptive a ceea ce poate însemna „artă”.

În lipsa unei definiții legale, revine în mod inevitabil jurisprudenței²⁶, cât și doctrinei sarcina de a oferi o definiție care să înglobeze repere general aplicabile în vederea calificării unui bun mobil drept operă de artă.

3. Ce este totuși, opera de artă?

Una dintre definițiile oferite de doctrină operei de artă este următoarea: operele de artă sunt bunuri mobile în care se încorporează o operă creație grafică sau plastică, care este originală²⁷. Am reținut această definiție deoarece ea înglobează caracteristicile semnalate în textele de lege: **bun mobil**, operă de **creație intelectuală** (cum o indică Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe²⁸, care precizează că sunt protejate „operele originale de creație intelectuală [...] indiferent de modalitatea de creație, modul sau forma de

²⁵ Precizare făcută în decizia Curții în cazul 252/84: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0252>

²⁶ Vezi supra p. 2-5.

²⁷ F. Duret-Robert, *Droit du marche de l'art*, ed. Dalloz, Paris, 2013, p. 52.

²⁸ Republicată în M. Of. nr. 489 din 14 iunie 2018.

exprimare și independent de valoarea și destinația lor, cum sunt și operele de artă grafică sau plastică: operele de sculptură, pictură, gravură, litografie, artă monumentală, scenografie, tapiserie, ceramică, plastica sticlei și a metalului, desene, design, precum și alte opere de artă aplicată produsele destinate unei utilizări practice.” [art. 7 lit. g)], care este **realizată de artist** [Codul fiscal, art. 312 alin. (1) lit. a)] și care are caracteristica de a fi **originală**.

În dreptul european, Directiva 2001/84/CE privind dreptul de suită în beneficiul autorului unei opere de artă originale²⁹ definește opera de artă originală ca fiind „orice operă de artă plastică sau grafică, cum ar fi picturi, colaje, tablouri, desene, gravuri, tipărituri, litografii, sculpturi, tapițerii, obiecte ceramice sau din sticlă și fotografiile, cu condiția ca acestea să fi fost realizate chiar de către artist sau să fie copii considerate opere de artă originală” [Articolul 2 teza 1)]. Exemplarele operelor realizate în număr limitat chiar de către artist sau sub îndrumarea acestuia, se consideră a fi opere de artă originale. În mod normal, astfel de exemplare se numerotează, se semnează sau se autorizează prin diferite metode de către artist [Articolul 2 teza 2)].

Așa cum s-a remarcat în doctrină, artistul se află în centrul definiției operei de artă, aceasta fiind ceea ce emană de la artist, ori ceea ce artistul desemnează ca fiind artă³⁰. Din prisma legislației privind protecția dreptului de autor, opera de artă este originală deoarece este opera de creație care emană de la artist însuși, îi aparține acestuia, fiind indisolubil legată de personalitatea artistului. În materie fiscală, amintita originalitate rezidă în execuția de către artist însuși, el este cel care manufacturează bunul mobil, la fel cum o indică și Directiva 2001/84/CE privind dreptul de suită în beneficiul autorului unei opere de artă originale (de data aceasta nu pentru scopuri fiscale, dar financiare, de exercitare a dreptului patrimonial de autor constând în dreptul de suită).

În plan civil, în spațiul francez de exemplu, jurisprudența s-a pronunțat masiv cu privire la operele de artă [sau, mai bine spus, asupra bunurilor culturale mobile – s.n.] în materia anulării vânzării având ca obiect opere de artă unde, majoritatea cererilor sunt motivate de lipsa autenticității³¹.

Autenticitatea este cea care îi dă operei identitate³², rezultând în mod obișnuit din legătura care unește opera de autorul ei. Însă nu în toate cazurile această legătură este evidentă, deoarece multe lucrări nu sunt semnate³³, pe de o parte, iar pe de altă parte în categoria bunurilor culturale mobile intră și alte bunuri, nu doar operele de artă plastică, în cazul acestora autenticitatea fiind decelată într-o paradigmă diferită: obiectul să fie materialul din care se presupune că este (sfeșnice din argint, birou din mahon), să fi fost folosit în împrejurările în care este descris că s-ar fi fost folosit (un obiect aparținând, de exemplu Reginei Maria sau lui Brâncuși).

Autenticitatea operelor de artă plastică nesemnate poate fi evaluată inclusiv în funcție de apartenența acestora la un atelier sau la o școală de pictură, iar între criteriile de apreciere ale autenticității unor bunuri cu valoare istorico-documentară trebuie să fie inclusă epoca din care

²⁹ Publicată în JO L 272 din 13.10.2001.

³⁰ S. Lequette-de Kernoael, *L'authenticité des oeuvres d'art*, L.G.D.J., Paris, 2006, p. 86.

³¹ F. Duret-Robert, *op.cit.*, p. 308. De reținut că în dreptul francez, textul art. 1110 alin. (1) C. civ. care reglementează eroarea substanțială, are următorul conținut: „*l'erreur n'est une cause de nullité de la convention que lorsque'elle tombe sur la substance même de la chose qui en est l'objet* ” (eroarea constituie un motiv de nulitate doar atunci când poartă asupra substanței obiectului – s.n.).

³² S. Lequette-de Kernoael, *op. cit.*, p. 97.

³³ Este bine știut că doar începând cu epoca Renașterii artiștii au început să semneze operele lor.

datează respectivul bun, precum și locul de unde provine, la fel în cazul bunurilor cu valoare etnografică, la acestea adăugându-se și criteriul întrebuintării bunului³⁴.

Chiar în situația în care o operă este semnată se poate ridica problema paternității operei de artă, cum s-a întâmplat în cazul „tablourilor-capcană” semnate de Daniel Spoerri, care în cadrul unei expoziții a lucrărilor sale a invitat vizitatorii să realizeze tablouri, cărora să le ofere mai apoi „brevete de garanție”. Un cumpărător al unui astfel de tablou, semnat pe verso de către artist însă realizat de un copil de 11 ani a solicitat cu succes anularea vânzării, pentru eroare substanțială, opera nefiind una autentică³⁵.

Importanța semnăturii este relevată, deși de astă dată în sens invers și de creația lui Marcel Duchamp, celebra „*La fontaine*”, în fapt un piscoar căruia artistul i-a aplicat o semnătură: „R. Mutt. 1917”. Prin aplicarea semnăturii sale pe un obiect comun, autorul a creat o operă originală, schimbând sensul utilitar al respectivului obiect. După cum jurisprudența franceză a explicat, „din momentul în care o operă nu mai este recunoscută ca fiind autentică, ea încetează să existe ca operă de artă, devenind un simplu obiect decorativ”³⁶. În cazul piscoarului lui Duchamp, obiectul comun – care, de altfel nici nu poate fi un obiect decorativ, fiind unul utilitar – a devenit operă de artă prin intervenția artistului, deci din bun mobil s-a transformat în bun cultural mobil.

După cum s-a afirmat în doctrina franceză, o operă de artă este autentică atunci când are „acele calități care, ținându-se cont de prezentarea care i-a fost făcută, sunt considerate de către cunoscători ca fiind esențiale acelei categorii de opere”³⁷. Fără a fi de acord întru totul cu această definiție care introduce în câmpul autenticității prezentarea operei, element extrinsec acesteia, putem reține că operă autentică este cea care întrunește calitățile general recunoscute și acceptate ca fiind esențiale categoriei sale.

Autenticitatea astfel definită este o caracteristică ce este influențată de percepția specialiștilor, într-un anumit moment în timp. Datorită mijloacelor tehnice de expertizare³⁸, dar nu numai, ceea ce într-un anumit moment a fost considerat autentic se poate ulterior revela ca fiind neautentic și invers: o lucrare neatribuită, aflată în căutarea unui autor, deci purtând un risc însemnat de a fi greșit atribuită, să se dovedească ulterior ca fiind o operă aparținând unui anumit autor. Prin urmare, dacă vânzătorul, de exemplu prin catalogul de licitație lasă să planeze o incertitudine asupra operei de artă, printr-o exprimare de genul „atribuit lui...” sau „școlii de la...”, sau „în maniera lui...” ne plasăm într-o vânzare aleatorie în ceea ce privește

³⁴ Într-o soluție a instanțelor franceze s-a respins cererea reclamantului de anulare a contractului de vânzare care a avut ca obiect o pereche de candelabre de cult ebraic, fabricate în Alsacia, epoca Ludovic al IV-lea, pentru motivul că respectivele piese nu ar fi putut fi utilizate într-o sinagogă, uzul lor nefiind permis în perioada respectivă. S-a reținut însă că un ritual ar fi putut avea loc în afara sinagogii sau într-o altă comunitate evreiască, unde acest lucru era permis, Paris, 15e ch., sect. A, 23 janv. 1991, citat în F. Duret-Robert, *op.cit.*, p. 334.

³⁵ Civ.1er, 5 février 2002 cit. în B. Edelman, „*L’erreur sur la substance ou l’oeuvre mise à nu par les artistes, même!*”, D. 2003, Chron., p. 436.

³⁶ Versailles, 1er et 2e ch. Réunies, 13 avr. 1983, *Gaz. Pal.*, 1984.1. somm. 60 cit. în F. Duret-Robert, *op.cit.*, p. 335.

³⁷ F. Duret-Robert, *op.cit.*, p. 309.

³⁸ Înscrierea lucrării „*Madone à l’escalier*” atribuită lui Nicolas Poussin în catalogul dedicat pictorului a fost refuzată de două ori, până când radiografierea acesteia a stabilit cu certitudine că lucrarea îi aparține.

obiectul vânzării și substanța sa³⁹. Desigur că implicațiile sunt multiple, inclusiv în ceea ce privește obligația de informare ce incumbă vânzătorului⁴⁰.

Așadar, originalitatea împreună cu declinarea ei – autenticitatea - este esențială în considerarea operelor de artă ca atare. În mod similar se întâmplă și în cazul celorlalte bunuri culturale mobile care fac obiectul comerțului cu artă. În prezența erorii asupra naturii obiectului vânzării: acesta devine unul neautentic, indiferent că eroarea provine de la vânzător sau de la cumpărător și ne aflăm în prezența unui caz de nulitate a vânzării, autenticitatea fiind condiție esențială a întrunirii acordului de voință.

4. Ce este arta de patrimoniu?

După cum arătam mai sus, în art. 3 alin. (2) al Legii nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil sunt enumerate bunurile care alcătuiesc patrimoniul național mobil.

Același act normativ stabilește la art. 4 care sunt categoriile și criteriile de departajare a categoriilor patrimoniului cultural național mobil⁴¹, după cum urmează: categoriile sunt denumite tezaur, respectiv fond, iar criteriile de încadrare într-una sau alta dintre aceste două categorii sunt importanța sau semnificația bunurilor, vechimea și unicitatea sau raritatea bunurilor.

Așadar, enumerarea descriptivă și exemplificativă a bunurilor culturale mobile de la art. 3 trebuie completată cu precizarea de la art. 4, care întregeste definiția bunurilor care fac parte din patrimoniul național. Așa se înțelege că textul de la art. 3 indică bunurile care au vocație de a fi incluse în patrimoniul cultural național, dar că nu toate bunurile care se înscriu într-una din acele categorii reprezintă o componentă a patrimoniului, ci doar acelea care îndeplinesc anumite condiții de reprezentativitate (importanța ori semnificația), vechime și frecvență (raritate ori unicitate). Din modalitatea în care se face enumerarea ar rezulta că aceste criterii sunt cumulative.

Deci, Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil stabilește două categorii ale patrimoniului cultural național mobil: **tezaur**, care reunește bunuri culturale de importanță excepțională pentru umanitate și **fond**, care reunește bunuri cu valoare deosebită pentru România.

³⁹ Pentru clarificarea expresiilor folosite în comerțul cu artă în Franța, în anul 1981 a fost emis un act legislativ (Decretul nr. 81-255) care să explice diferențele de nuanță dintre „lucrare de” sau „în stilul” ori „în maniera”.

⁴⁰ Cu toate acestea, jurisprudențial, s-a reținut că „indiferent care este renumele *Sotherby's*, este indicat în condițiile generale de vânzare că nu se garantează exactitudinea informațiilor referitoare la proveniența și autenticitatea operei, chemând cumpărătorul să facă propriile sale investigații”, TGI Versailles, 8 septembre 1998, cit. în S. Lequette-de Kerneol, *op. cit.*, p. 240.

⁴¹ Art. 4 al Legii nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil: „*Bunurile aparținând patrimoniului cultural național mobil fac parte, în funcție de importanța sau de semnificația lor istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică, de vechimea, unicitatea sau raritatea lor, din:*

a) *tezaurul patrimoniului cultural național mobil, denumit în continuare tezaur, alcătuit din bunuri culturale de valoare excepțională pentru umanitate;*

b) *fondul patrimoniului cultural național mobil, denumit în continuare fond, alcătuit din bunuri culturale cu valoare deosebită pentru România.”*

Modalitatea prin care se stabilește cărei categorii - tezaur sau fond - îi aparține un bun cultural este **procedura de clasare**, care se poate declanșa la cerere sau din oficiu și care este detaliată prin Normele din 20 august 2008 de clasare a bunurilor culturale mobile⁴². Conform dispozițiilor acestei proceduri, criteriile de clasare sunt cele **generale**, pe baza cărora se stabilește dacă un bun cultural este susceptibil sau nu de clasare și cele **specifice**, pe baza cărora se stabilește dacă un bun cultural mobil are o valoare excepțională pentru umanitate și este deci, clasabil în categoria tezaur, ori are o valoare deosebită pentru România, fiind clasat în fondul patrimoniului cultural național mobil.

Criteriile generale sunt: **vechimea** (care stabilește că bunul a fost realizat într-o perioadă mai îndepărtată, care trebuie să fie cel puțin cu 50 de ani înainte de data efectuării expertizei), **frecvența** (bunul cultural aparține unei serii de bunuri identice sau unui lot de bunuri din aceeași tipologie [...] prezența bunurilor în cauză pe teritoriul românesc; în raport cu semnificația artistică se analizează dacă acestea se înscriu într-o tipologie determinată care cuprinde opere cu tematică și manieră de realizare artistică relativ similare și dacă asemenea opere sunt prezente în colecții publice sau private ori în circuitul civil), **starea de conservare** (gradul în care bunul cultural își păstrează integritatea și caracteristicile inițiale ori se află într-o stare care să permită reconstituirea sau restaurarea acestuia)⁴³. Aceste criterii corespund a două din cele trei semnalate în art. 4 al Legii nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, respectiv vechimea și frecvența.

Fiecărui criteriu i se acordă un punctaj valoric de maximum 100 de puncte⁴⁴, care se însumează; dacă suma punctelor este mai mare de 150, bunul este susceptibil de clasare și se procedează la expertizarea acestuia de către un expert acreditat de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor, în funcție de domeniul din care face parte bunul cultural [art. 6 alin. (7) lit. c) din Normele de clasare a bunurilor culturale mobile]. Expertul validează sau invalidează punctajul acordat potrivit criteriilor generale și expertizează bunul potrivit criteriilor de clasare specifice [art. 6 alin. (7) lit. d) din de clasare a bunurilor culturale mobile].

Din modalitatea de redactare a textului care reglementează criteriile generale rezultă că vechimea trebuie să fie de minim 50 de ani (condiție reținută și în reglementarea europeană privind circulația artei plastice în general prin Regulamentul (CE) nr. 116/2009 al Consiliului din 18 decembrie 2008 privind exportul bunurilor culturale). Maniera de stabilire a punctajului este însă cea a însumării celor trei criterii, deci concluzia este că aceste criterii sunt cumulative.

Aceasta înseamnă că *in extremis*, deși vechimea trebuie să fie de minim 50 de ani pentru ca un bun a fi luat în calcul de a fi clasat, s-ar putea ca prin însumarea celorlalte două criterii generale să fie depășit punctajul de 150?!... O astfel de situație ipotetică ar fi generatoare de blocaj și total în contra dispozițiilor armonizate la nivel european. Așa cum vom vedea, clasarea unui bun cultural mobil are ca scop stabilirea regimului său de circulație, iar regimul este *de plano* restrictiv în cazul operelor care au depășit o anumită vechime, stabilită la minimum 50 de ani. În plus, reglementările europene incidente stabilesc și un prag valoric

⁴² Normele din 20 august 2008 de clasare a bunurilor culturale mobile aprobate prin H.G. nr. 886/ 2008 publicată în M. Of. nr. 647 din 11 septembrie 2008

⁴³ Art. 6 alin. (2) din Normele din 20 august 2008 de clasare a bunurilor culturale mobile

⁴⁴ Normele din 20 august 2008 de clasare a bunurilor culturale mobile specifică doar în două cazuri că se acordă punctajul maxim: în cazul descoperirilor arheologice (subacvatice ori terestre) pentru vechime și în cazul bunurilor provenite din dezmembrarea unor monumente istorice pentru frecvență [art. 6 alin. (4) și (5)]

minim, deoarece nu orice obiect vechi este automat și important, reprezentativ. Iar dacă nu este, înseamnă automat că nu este nici valoros.

Textul art. 6 al Normelor de clasare a bunurilor culturale mobile ridică și alte întrebări. Normele arată că expertizarea potrivit criteriilor generale de clasare se realizează în scopul de a se stabili dacă bunurile culturale mobile sunt susceptibile de a fi clasate [art. 6 alin. (6)], apoi indică modalitatea de expertizare potrivit criteriilor generale: acesta este însumarea [art. 6 alin. (7) lit. a) și b)].

În cazul în care bunul este susceptibil de clasare, urmează expertizarea acestuia de către un expert acreditat de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor, în funcție de domeniul din care face parte bunul cultural în cauză [art. 6 alin. (7) lit.c)], care validează sau invalidează punctajul acordat potrivit criteriilor generale și expertizează bunul potrivit criteriilor de clasare specifice [art. 6 alin. (7) lit. d)].

Drept urmare, expertul care apreciază susceptibilitatea clasării din prisma criteriilor generale urmează a fi controlat (expertiza sa poate fi inclusiv invalidată) de către un alt expert. Numai acest din urmă expert trebuie să fie acreditat de către Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor? Câtă vreme textul art. 6 nu precizează cine anume realizează raportul de expertiză, dar precizează, prin opoziție, că cel care validează sau invalidează raportul este un expert acreditat de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor pare că am avea nu doar două categorii de rapoarte de expertiză, întâi cel general, validat sau nu de cel special, ci chiar și două posibile categorii de experți.

Prima, așa cum vom vedea poate fi reprezentată de consilierul de specialitate, care poate ori nu să fie expert acreditat, iar cea de-a doua este expertul acreditat de Ministerul Culturii, care poate să realizeze expertize din prisma criteriile specifice.

În tot cazul, din moment ce raportul care urmărește criteriile generale trebuie validat ori invalidat este evident că expertul acreditat, cel care va realiza expertiza conform criteriilor speciale, pare să fie distinct de cel care realizează expertiza conform criteriilor generale.

În continuare, cum potrivit art. 4 alin. (2) al Normelor „*clasarea se efectuează pe baza unui raport de expertiză întocmit de experți acreditați de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor, pentru domeniul din care face parte bunul cultural respectiv*”, ar rezulta că doar raportul de expertiză în temeiul căruia se clasează bunul respectiv, adică raportul efectuat în baza criteriilor speciale ar trebui realizat de un expert acreditat, iar nu și primul... rămâne deci, deschisă posibilitatea exprimată mai sus: primul raport, cel general poate fi efectuat și de către o persoană care nu este expert acreditat de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor (CNMC).

Criteriile specifice de clasare stipulate în Normele din 2008 privind clasarea bunurilor culturale mobile sunt cele care s-ar subsuma criteriului general, prevăzut în Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, pe care le-am denumit de reprezentativitate - importanța sau semnificația - a bunului cultural mobil. În funcție de categoria din care face parte bunul, se va stabili importanța sa într-unul dintre domeniile: arheologie, istoric-documentar, artistic, etnografic, științific și tehnic.

Criteriile specifice sunt: **valoarea istorică și documentară** (bunul cultural servește la cunoașterea unui fapt istoric de importanță sau semnificație majoră, în sensul că este o mărturie istorică din perioada în care acel fapt s-a petrecut), **valoarea memorială** (bunul cultural aparține unei personalități importante a istoriei, culturii și civilizației naționale sau internaționale, ori constituie o mărturie directă și semnificativă privind viața și activitatea acelei personalități), **autenticitatea** (dacă bunul cultural este o operă realizată în mod evident de un autor identificat sau este fabricat într-un atelier, într-o manufactură ori într-o fabrică

precis determinată ca aparținând unei epoci, unui anumit stil artistic, unei anumite culturi sau civilizații), **autorul, atelierul sau școala** (bunul cultural aparține unui autor important sau a fost realizat în ateliere, manufacturi ori fabrici importante pentru o epocă istorică, un stil artistic, o cultură sau o civilizație), **calitatea formală** (criteriul în baza căruia se analizează dacă un bun cultural este o realizare artistică importantă, o piesă de o expresivitate plastică deosebită sau excepțională ori o piesă care se remarcă prin însușirile ce decurg din tehnica de execuție (inclusiv suportul material), din unicitatea sau raritatea concepției, precum și din creativitatea acesteia)⁴⁵.

Precum în cazul criteriilor generale, și cele speciale vor fi punctate în funcție de ramura din care acestea fac parte la fiecare dintre cele cinci criterii⁴⁶, sumei acesteia adăugându-i-se și punctajul realizat în temeiul criteriilor generale (care a depășit 150 de puncte); în cazul în care punctajul depășește 200 de puncte situându-se între 200-350 de puncte, bunul va fi introdus în categoria fond, iar dacă depășește 350 de puncte în cea a tezaurului.

Se observă că, pentru a fi clasat într-una dintre categoriile patrimoniului național, bunul trebuie să dobândească în faza a doua, a examinării conform unor criterii speciale minimum 49 de puncte, presupunând că a întrunit 151 conform criteriilor generale. Ce se întâmplă, dacă, totuși, nu le întrunește, iar expertul avizat de CNMC nu invalidează raportul preliminar, conform căruia bunul era susceptibil de clasare? Presupunem că bunul va avea în continuare doar acest statut – susceptibil de clasare, aceasta, desigur în lipsa contestării cu succes a raportului conform criteriilor specifice. Deci, se va situa în afara patrimoniului național cultural mobil.

Procedura de clasare se declanșează din oficiu ori la cerere. De observat este că textul Normelor din 2008 se referă în art. 11 alin. (1) la proprietarul bunurilor „*declanșarea procedurii de clasare a bunurilor culturale mobile, la cerere, se face la solicitarea persoanelor fizice și a celorlalte persoane juridice de drept privat, proprietare ale bunului respectiv*”, iar la art. 13 alin. (1) este introdusă o nouă categorie - indiferent de situația clasării din oficiu ori la cerere - cea a „*persoanelor interesate*”, acestea din urmă având obligația „*de a solicita unui expert acreditat sau unei instituții specializate cu activitate în domeniul realizarea expertizei, conform criteriilor generale de clasare*” ... Observăm de asemenea, că textul introduce și posibilitatea ca expertiza conform criteriilor generale să fie realizată de către o „*instituție specializată*”. Deci nu avem doar expertiză realizată de un expert, ci și expertiză realizată de... o instituție (!).

Procedura de clasare se declanșează din oficiu în mai multe situații, dintre care două vizează obiectul studiului de față: vânzarea prin licitație publică sau prin intermediul unui agent autorizat [art. 8 alin. (2) lit. c) din Norma din 2008 de clasare a bunurilor culturale mobile],

⁴⁵ Art. 7 alin. (2) din Normele din 20 august 2008 de clasare a bunurilor culturale mobile

⁴⁶ Art. 7 alin. (3) Normele din 20 august 2008 de clasare a bunurilor culturale mobile

Domeniul în care se încadrează bunul potrivit legii	Punctaj valoric maxim în baza criteriilor specifice				
	Valoarea istorică și documentară	Valoarea memorială	Autenticitatea	Autorul, atelierul sau școala	Calitatea formală
1. Bunuri arheologice și istoric-documentare	100	100	100	25	25
2. Bunuri cu semnificație artistică	25	25	100	100	100
3. Bunuri cu semnificație etnografică	50	50	100	100	50
4. Bunuri de importanță științifică	100	25	100	25	100
5. Bunuri de importanță tehnică	25	25	100	100	100

respectiv exportul, care poate fi, în unele cazuri subsecvent vânzării [art. 8 alin. (2) lit. d)]. În acest caz, textul art. 9 alin. (1) al Normelor din 2008 precizează că declanșarea procedurii de clasare se realizează de către serviciile deconcentrate ale Ministerului Culturii și Cultelor, care trebuie înștiințate de către persoanele fizice și juridice în măsură⁴⁷ (sic).

În aceste două cazuri de declanșare din oficiu a procedurii de clasare le revine aceluiași persoane fizice sau juridice *interesate* sarcina de a „depune la serviciile deconcentrate ale Ministerului Culturii și Cultelor un dosar care să cuprindă următoarele documente, după caz:

a) cererea de clasare;

b) raportul de expertiză întocmit de experți acreditați, potrivit legii;

c) fișa standard a obiectului/obiectelor;

d) fotografia color a obiectului/obiectelor (9x12 cm);

e) înștiințarea privind oferta de vânzare sau de intermediere a vânzării unui bun cultural mobil susceptibil de a fi clasat, întocmită potrivit legii de către operatorii economici autorizați să comercializeze bunuri culturale, pentru bunurile prevăzute la art. 8 alin. (2) lit. c);

f) cererea de eliberare a certificatului de export temporar sau definitiv, întocmită potrivit dispozițiilor legale, pentru bunurile prevăzute la art. 8 alin. (2) lit. d)” [art. 14 alin. (2) din Norma din 2008 de clasare a bunurilor culturale mobile].

Apare cel puțin greu de înțeles cum în cadrul unei proceduri declanșate din oficiu ar exista persoane fizice sau juridice „interesate”, desigur altele decât persoanele juridice care declanșează procedura. Și mai greu de înțeles este cum în cadrul unei proceduri declanșate **din oficiu** aceleași persoane, cele „interesate” au obligația de a depune **cererea de clasare**, ori pe cea de eliberare a unui certificat de export, cât și obligația de a depune un raport de expertiză și documentația aferentă...

Normele par să prevadă o dublă jurisdicție în ce privește clasarea: organismul științific competent să hotărască asupra propunerilor de clasare este CNMC, conform art. 19 alin. (1), care hotărăște cu votul majorității celor prezenți – conform Regulamentului de funcționare a ședințele sunt legal constituite în prezența a jumătate plus 1 din numărul total al membrilor⁴⁸, care este 21.

Apoi, conform art. 19 alin. (4), Secretariatul tehnic al Comisiei Naționale a Colecțiilor și Muzeelor întocmește hotărârea, care se semnează de președintele CMNC și se trimite împreună cu proiectul ordinului de clasare ministrului culturii spre aprobare [s.n. - folosim această denumire generică, la data redactării prezentului text denumirea ministerului de resort

⁴⁷ În conformitate cu dispozițiile art. 35 alin. (5) din Legea nr. 182/2000, „operatorii economici autorizați să comercializeze bunuri culturale mobile au obligația de a înștiința în scris, în termen de 5 zile de la data ofertei, serviciile publice deconcentrate ale Ministerului Culturii despre existența unor bunuri susceptibile de a fi clasate”. Așadar, aceștia au obligația legală de a înștiința cu privire la posibilitatea vânzării. Care anume sunt criteriile care să determine ca o persoană fizică sau juridică să fie „în măsură” să facă o înștiințare nu putem anticipa...

⁴⁸ Art. 14 alin. (1) al Regulamentului de organizare și funcționare a Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor aprobat prin Ordinul 2724 din 22.12.2008 al ministrului culturii și cultelor <http://www.cultura.ro/sites/default/files/inline-files/OMCC.pdf>

fiind Ministerul Culturii și Identității Naționale, în timp ce la data redactării Normelor, respectiv în 2008, denumirea era „Ministerul culturii și al cultelor”].

Așadar, din modalitatea de redactare a textului rezultă că doar hotărârile prin care se propune aprobarea vor fi trimise către ministru, împreună cu proiectul de ordin de ministru prin care se decide clasarea.

Subsecvent, Normele prevăd că în cazul în care CNMC respinge cererea de clasare a bunurilor culturale mobile, aceasta se comunică, prin Secretariatul tehnic al Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor, persoanelor fizice sau juridice care au declanșat procedura de clasare, în termen de 30 de zile de la data adoptării hotărârii” [art. 19 alin. (8)], caz în care serviciile deconcertate ale ministerului de resort - al culturii – pot emite certificatul de export.

În cazul în care soluția este una de respingere, aceasta „poate fi contestată de către proprietar sau de către titularii de alte drepturi reale, în termen de 10 zile de la data comunicării respectivei hotărâri” [art. 20 alin. (1)].

Textul nu face deosebire între situațiile în care declanșarea procedurii se face la cerere, ori din oficiu – atunci când bunul se vinde la licitație publică și când se înaintează o cerere de export.

Deci, inclusiv în aceste două situații, doar proprietarul (ori un alt titular de drepturi reale) este îndreptățit la a contesta, nu însă și serviciul deconcentrat al ministerului culturii, cel care a declanșat procedura, în calitate de garant al conservării patrimoniului cultural național (între granițele țării, cum este exemplul declanșării procedurii din oficiu în cazul exportului). Mai mult, Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil precizează la rândul-i că „ordinul de clasare, de declasare sau de trecere dintr-o categorie în alta a patrimoniului cultural național a unui bun cultural mobil poate fi contestat de proprietarul sau de titularul dreptului de administrare” [art. 21 alin. (1)].

Este de remarcat că nu au această posibilitate și instituțiile abilitate în a declanșa procedurile din oficiu – serviciile deconcentrate ale Ministerului Culturii. Soluția este firească: cel care declanșează o procedură în acest caz este un serviciu subordonat ministerului care este în drept să se pronunțe asupra clasării – chiar dacă cu avizul științific al CNMC.

Or, procedura este declanșată din oficiu, conform textului legii în situații care de fapt vizează voința proprietarului și dreptul său de dispoziție: vânzarea la licitație publică și exportul operei de artă.

Așadar, este limpede că interesul lezat este cel al proprietarului, singurul în măsură a contesta, iar nu al serviciului deconcentrat care a inițiat procedura în temeiul unei obligații legale care îi incumbă.

Similar clasării există și posibilitatea declasării unui bun cultural mobil, respectiv cea a trecerii dintr-o categorie în alta a patrimoniului.

Declasarea se poate face în cazul distrugerii ori deteriorării grave a bunului cultural mobil, deteriorare care nu poate fi remediată prin operațiuni de restaurare [art. 24 alin (1) lit. b) și c)]; de asemenea un alt caz de declasare este cel al invalidării expertizei [art. 24 alin. (1) lit. a)].

Dintr-un început se observă o contradicție între cele două alineate ale art. 24, care în alin. (1) precizează că „declasarea bunurilor culturale mobile are loc la cererea titularilor dreptului de proprietate sau din oficiu, în următoarele cazuri [...]”, ca în alin. (2) să se precizeze: „constatarea cazurilor prevăzute la alin. (1) se realizează numai în urma sesizării formulate de către persoanele fizice sau juridice interesate, depusă la direcția de specialitate din cadrul Ministerului Culturii și Cultelor”.

Deci, ne aflăm în situația paradoxală în care, similar procedurii de clasare, deși procedura poate fi declanșată din oficiu, constatarea situațiilor de fapt – deci, condiția de realizare a declasării să se realizeze **numai** în urma sesizării persoanelor interesate. Ca mai apoi, la art. 26 alin. (1) să se precizeze că declanșarea la cerere a procedurii de declasare se face la solicitarea persoanelor fizice și a persoanelor juridice de drept privat, proprietare ale bunurilor culturale mobile respective....

În ce privește cazul particular al invalidării expertizei, „constatarea se realizează de către experți acreditați potrivit legii sau de către specialiști recunoscuți de organismele internaționale cu activitate în domeniu, special desemnați în acest sens prin ordin al ministrului culturii și cultelor” [art. 24 alin. (3) al Normelor din 2008].

În cadrul procedurii de declasare „expertul sau specialistul desemnat în acest sens întocmește un raport de expertiză pe care îl va comunica Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor în termen de 5 zile de la desemnarea sa; raportul de expertiză va fi întocmit în conformitate cu criteriile specifice de clasare prevăzute la art. 7 alin. (2)” [art. 24 alin. (5) al Normelor din 2008].

Rămâne o necunoscută modalitatea prin care ajunge un expert ori un specialist recunoscut pe plan internațional să fie desemnat a „invalida” o expertiză care a condus anterior la clasarea unui bun cultural mobil. Cel mai probabil o „persoană interesată” (!), care poate să nu fie proprietarul bunului să solicite aceste lucru ministrului de resort...

Situația este la fel de neclară și în cazul în care declasarea se face din oficiu, când în vederea declanșării procedurii de declasare în cazul invalidării expertizei [s.n.] „serviciile deconcentrate ale Ministerului Culturii și Cultelor vor depune la direcția de specialitate din cadrul Ministerului Culturii și Cultelor cererea de declasare și fotocopia fișei standard a obiectului/obiectelor, în termen de 10 zile de la data la care au cunoscut sau trebuiau să cunoască cauza care conduce la declanșarea procedurii de declasare” [art. 25 alin. (2) al Normelor]. Ce se întâmplă ulterior, cum se ajunge la numirea unui supra-expert care poate invalida expertiza sunt aspecte care nu sunt reglementate...

Revenind, ulterior trecerii în revistă a modului de clasare a bunurilor mobile în patrimoniul cultural național, la definiția acestuia: bunuri care sunt de importanță excepțională pentru umanitate, respectiv de valoare deosebită pentru România, trebuie observat că legiuitorul român a ales, spre deosebire de alte state europene, să cuprindă în tezaurul național acele bunuri excepționale pentru umanitate.

În Franța, spre exemplu, sunt bunuri care fac parte din tezaurul național acelea care prezintă un interes major din punct de vedere artistic, istoric or arheologic pentru patrimoniul național (art. L. 111-1 din Codul patrimoniului). La fel este în Germania, unde tezaurul național cultural este format din bunuri culturale care prezintă un interes major național (art. 7 al *Gesetz zur Neuregelung des Kulturgutschutzrechts* – Legea pentru protecția proprietății culturale din 2016)⁴⁹; aceasta pentru a numi doar două exemple de state europene și felul în care înțeleg să reglementeze tezaurul național.

Includerea în categoria patrimoniului național a bunurilor mobile determină regimul lor de circulație, adică vânzarea și exportul, cu consecința refuzului autorităților naționale de a exporta bunurile care fac parte din patrimoniul național. Pare rezonabil ca tocmai acele bunuri care sunt reprezentative pentru cultura unei națiuni să fie reținute în teritoriul național, iar nu

⁴⁹<https://www.dw.com/en/germany-passes-law-to-keep-art-of-national-value-in-the-country/a-19350687>; C. Altobelli, I. Franzelova, I. Göhre, U. Konkol, L. Mačák, G. Stoilov, *Report on Germany's New Cultural Property Protection Law* accesat la <https://www.boehler-art.com/wp-content/uploads/2017/06/Download-1.pdf>

cele a căror semnificație este universală și care nu generează prin prezența lor într-un teritoriu național o densitate a afirmării culturale locale.

În ce privește procedura de clasare instituită în dreptul francez, unde Codul patrimoniului prevede posibilitatea clasării ca monument istoric a bunurilor mobile și a bunurilor imobile prin destinație, cu semnificație artistică, istorică, tehnică ori științifică a căror conservare este de interes public (art. L622-1 din Codul patrimoniului), aceasta se poate declanșa cu sau fără „acordul” proprietarului, în acest din urmă caz clasarea se va face din oficiu de către Consiliul de stat, cu avizul Comisiei naționale a monumentelor, în timp ce atunci când este făcută la cererea proprietarului, clasarea se face prin decizie a autorității administrative (care este în eșalonul inferior Consiliului de stat). În cazul clasării din oficiu, se naște și un drept la despăgubire a proprietarului pentru instituirea servituții (administrative – s.n.) de clasare din oficiu a bunului⁵⁰.

Procedura de clasare este strâns legată și în dreptul francez de refuzul de emitere al certificatului de export solicitat de proprietar, astfel se ajunge să se claseze fără acordul proprietarului, cu consecința plății indemnizației. După cum s-a afirmat în doctrina de specialitate din Franța, existența unor precedente în care importante – dar justificate - despăgubiri au fost acordate de către instanța proprietarilor a determinat autoritățile administrative să recurgă doar în cazuri excepționale la clasarea din oficiu a operelor de artă susceptibile de a fi exportate⁵¹ (solicitarea de export neechivalând, totuși cu exportul însuși).

Reglementarea românească pare, paradoxal, să fie excesivă și totodată vagă: pe de o parte include în categoria bunurilor de patrimoniu atât pe cele de importanță pentru spațiul românesc, cât și pe cele de importanță universală. Pe de altă parte, în raport cu reglementarea franceză, unde criteriile de includere în „tezaurul național” a operelor de artă se bazează, generic pe vechime și valoare⁵², legislația română prevede mai multe criterii, o etapizare a clasabilității. În fapt, atât etapizarea, cât și pluralitatea criteriilor de clasare conduce la o diluare a ceea ce este important și merită să fie inclus în categoria protejată a patrimoniului cultural național cu rezultatul că multe bunuri culturale mobile sunt introduse în categoria tezaur, însă pe plan internațional valoarea lor nu este cu adevărat relevantă, în raport cu imensitatea bunurilor culturale ale umanității.

Ca să răspundem întrebării din subtitlu – ce este arta de patrimoniu? - arta de patrimoniu este cea încadrată într-una din cele două categorii ale patrimoniului cultural național mobil, distingându-se printr-o înaltă reprezentativitate pentru valorile culturale naționale și internaționale și având un regim de circulație restrictiv atât în ceea ce privește exportul, cât și cu privire la posibilitatea vânzării.

II. Exportul bunurilor culturale mobile

⁵⁰ „Le classement pourra donner lieu au paiement d'une indemnité représentative du préjudice résultant pour le propriétaire de l'application de la servitude de classement d'office. La demande d'indemnité devra être produite dans les six mois à dater de la notification du décret de classement. A défaut d'accord amiable, l'indemnité est fixée, selon le montant de la demande, par le tribunal d'instance ou de grande instance.” (Codul Patrimoniului din Franța, art. 622-4 teza a 3-a)

⁵¹ F. Duret-Robert, *op.cit.*, p. 623.

⁵² F. Duret-Robert, *op.cit.*, p. 616

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene instituie o importantă excepție de la regimul liberei circulații a bunurilor în interiorul uniunii (vamale) în ce privește bunurile culturale mobile, întemeiată de necesitatea protejării unor bunuri de patrimoniu național cu valoare artistică. Cu toate acestea, interdicțiile sau restricțiile respective nu trebuie să constituie un mijloc de discriminare arbitrară și nici o restricție disimulată în ce privește comerțul dintre statele membre [art. 36 TFUE].

Așadar, trecerea peste frontierele naționale a unor bunuri culturale reprezintă o operațiune de export inclusiv când trecerea se face dintr-un stat membru în altul. Exportul este, deci, reglementat de fiecare stat, care poate să definească atât bunurile care alcătuiesc patrimoniul național, cât și măsurile necesare protejării bunurilor de patrimoniu.

Desigur că un control european poate fi avut în vedere, cum măsurile luate de state trebuie să respecte principiul proporționalității - și să nu conducă la o discriminare arbitrară. De asemenea, deoarece Uniunea este și una vamală, era imperios necesară și o reglementare unitară cu privire la exportul în afara spațiului european: Regulamentul (CE) nr. 116/2009 al Consiliului din 18 decembrie 2008 privind exportul bunurilor culturale⁵³.

Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil definește exportul ca fiind operațiunea de scoatere peste frontieră a bunurilor culturale mobile, exportul putând fi definitiv ori temporar [art. 37 alin. (1)]. În continuare, textul legii precizează că exportul definitiv sau temporar al bunurilor mobile clasate sau neclasate se efectuează numai pe baza certificatului de export, emis de serviciile publice deconcentrate ale Ministerului Culturii [art. 37 alin. (2) și (3)], iar în cazul bunurilor clasate în tezaur va fi avizat de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor și va fi aprobat de ministrul culturii [art. 37 alin. (4)].

Bunurile culturale mobile clasate în tezaur - indiferent cine este proprietarul lor, statul sau o persoană juridică de drept privat, ori o persoană fizică - pot fi exportate doar temporar. În cazul în care acestea aparțin statului, se poate acorda certificatul de export temporar doar în anumite scopuri, precum organizarea de expoziții în străinătate, pentru investigații de laborator, restaurare sau expertizare [art. 38].

Bunurile clasate în fond - indiferent de persoana proprietarului - pot face obiectul unei operațiuni de export temporar, care este regula, ori definitiv, în acest din urmă caz scoaterea în afara țării a bunurilor fiind condiționată de realizarea unui schimb de bunuri culturale.

În cazul în care proprietarul este o persoană de drept privat, fie ea fizică sau juridică, schimbul trebuie făcut cu bunuri „cu valoare și semnificație comparabile, care pot constitui unicate sau rarități pentru patrimoniul muzeal din România” [art. 39 alin. (1)].

Cazul în care bunul cultural mobil al cărui export definitiv se solicită se află în domeniul privat al statului, (respectiv al județelor, municipiilor, orașelor sau comunelor) reprezintă o situație considerată de lege excepțională, și care se poate aproba numai în cadrul unui schimb de bunuri culturale de aceeași importanță și doar atunci când prevalează interesul istoric, științific ori cultural [art. 40 alin. (1)]. Schimbul se face cu avizul CNMC și se aprobă prin ordin de ministru în primul caz, cel al persoanelor de drept privat, respectiv prin hotărâre a guvernului ori a consiliului județean ori a celui local în cel de-al doilea caz, când bunul se află în proprietatea privată a statului.

Normele Metodologice din 7 aprilie 2004 privind exportul definitiv sau temporar al bunurilor culturale mobile⁵⁴ reglementează procedura de emitere a certificatului de export. Normele

⁵³ JO L 39 din 10 februarie 2009.

⁵⁴ Aprobate prin H.G. nr. 518 din 7 aprilie 2004 publicată în M. Of. 370 din 28 aprilie 2004

Metodologice din 2004 fac și precizări terminologice, unele regretabile și în contra normelor de tehnică legislativă, după cum urmează să semnalăm.

Normele Metodologice din 2004 definesc bunurile culturale mobile ca fiind acele „bunuri mobile create de om sau de natură, care au semnificație ori importanță arheologică și istoric-documentară, artistică, etnografică, științifică sau tehnică și care nu se pot exporta decât pe baza certificatului de export” [art. 2, lit. a)]. Definiția pare a ne comunica un fapt, iar nu o trăsătură a bunurilor, deci nu vine să aducă lumină în ce privește încadrarea unui bun cultural în categoria celor de patrimoniu.

Realitatea astfel stabilită, care este enunțată și de Legea nr. 182/2000 privind protejerea patrimoniului cultural național mobil, și anume că exportul definitiv sau temporar al bunurilor mobile clasate sau neclasate se efectuează numai pe baza certificatului de export este una extrem de împovărătoare: practic pentru toate bunurile culturale mobile trebuie să fie parcursă procedura de obținere a unui certificat de export.

Similar invers, din rațiuni practice, în spațiul francez se apreciază că este *hors de question*, deci de neimaginat, ca toate bunurile să fie supuse procedurii, motiv pentru care s-a delimitat acea categorie a bunurilor care aparțin tezaurului național și definite ca atare de către Consiliul de stat⁵⁵.

Așadar, în dreptul francez, în perspectiva exportului sunt enumerate bunurile culturale pentru care trebuie eliberat certificat (tablouri, acuarele, guașe, desene, gravuri, sculpturi, mozaicuri, fotografii, cărți, incunabule, hărți, antichități precum mobile, argintărie, tapiserii, covoare, colecții de zoologie, botanică etc.), trebuie să aibă o anumită vechime (de exemplu, minim 50 de ani pentru tablouri, desene, gravuri, sculpturi, antichități, 100 de ani pentru cărți etc.) și să depășească o anumită valoare (de exemplu, tablourile peste 150000 de euro, sculpturile peste 50000 de euro, pastelurile, guașele și acuarele peste 30000 de euro etc.) și să nu aparțină autorului lor⁵⁶.

Revenind la textul nostru de reglementare a exportului, aceasta redefinește din punct de vedere terminologic bunurile culturale clasate, din perspectiva Normelor Metodologice din 2004 bunuri culturale însemnând doar bunurile clasate în tezaur, iar nu și pe cele clasate în fond [art. 2 lit. d) are următorul text: „*bunuri culturale mobile clasate în <tezaur>, denumite în continuare bunuri culturale mobile clasate - bunuri care în urma desfășurării și finalizării procedurilor de clasare au fost incluse în categoria juridică "tezaur" al patrimoniului cultural național, în condițiile legii*”].

Normele Metodologice din 2004 introduc și categoria bunurilor culturale mobile neclasate, care sunt „*bunurile culturale mobile neclasate în <tezaur> - bunuri pentru care, până la data depunerii unei cereri de eliberare a certificatului de export, nu s-a solicitat clasarea sau bunuri respinse la clasare*” [art. 2 lit.e)].

Distincția nu este pertinentă, doar Legea nr. 182/2000 pentru protejerea patrimoniului cultural mobil stabilește cu claritate: „clasarea are ca efect înscrierea bunurilor culturale mobile în

⁵⁵ F. Duret-Robert, *op.cit.*, p. 618.

⁵⁶ Anexa 1 a art. R.111-1 a Codului patrimoniului din Franța https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=705F63DE139AE90913714C38BCE5CC8E.tplgfr33_s_1?idSectionTA=LEGISCTA000024243683&cidTexte=LEGITEXT000006074236&dateTexte=20190622. Condițiile sunt similare celor prevăzute în Regulamentul (CE) nr. 116/2009 al Consiliului din 18 decembrie 2008 privind exportul bunurilor culturale

Inventarul patrimoniului cultural național mobil, în una dintre cele două categorii, tezaur sau fond” [art. 15 alin. (1)]. Cu toate acestea, atunci când vorbim de export avem noi categorii: bunuri culturale clasate, care nu sunt fond și tezaur, ci doar tezaur...

Pe de altă parte, distincția nici nu este utilă, textul Normelor Metodologice din 2004 în art. 5 se referă explicit la bunuri clasate în tezaur:

„În termen de maximum 30 de zile de la înregistrarea cererilor de eliberare a certificatelor de export prevăzute la art. 4 alin. (2), direcțiile județene pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național, respectiv a municipiului București, verifică exactitatea datelor cuprinse în cererile depuse și întreprind următoarele demersuri, după caz:

„1. pentru bunurile culturale mobile clasate:

a) emit certificatul de export temporar pentru bunurile culturale mobile clasate în tezaur, cu avizul Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor și cu aprobarea ministrului culturii și cultelor;

b) emit certificatul de export definitiv pentru bunurile culturale mobile clasate în tezaur, în cazul schimburilor de bunuri culturale aprobate prin ordin al ministrului culturii și cultelor, cu avizul Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor;

2. pentru bunurile culturale mobile neclasate:

a) procedează la expertizarea bunurilor pentru care nu s-au depus o dată cu cererile rapoarte de expertiză întocmite de experți acreditați de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor și stabilesc, în condițiile legii, dacă aceste bunuri sunt bunuri culturale susceptibile de a fi clasate;

b) emit, pentru bunurile culturale care nu sunt susceptibile de a fi clasate, certificatul de export;

c) declanșează procedura de clasare pentru bunurile stabilite ca fiind susceptibile de a fi clasate, în condițiile legii.”

În spațiul francez, în ipoteza refuzului de emiterie a certificatului de export, autoritatea administrativă poate face o ofertă de cumpărare a bunului cultural mobil în decursul a 30 de luni de la data cererii, la un preț practicat pe piețele internaționale, pe care proprietarul poate sau nu să o accepte, caz în care se realizează un raport de evaluare care să stabilească valoarea bunului. Abia în ipoteza în care proprietarul refuză vânzarea se poate refuza emiteria certificatului de export, fără plata unei despăgubiri, pe motivul includerii bunului în patrimoniul național⁵⁷. Tot în spațiul francez, pentru încurajarea achiziției de artă de patrimoniu există deduceri substanțiale ale impozitului pe profit al societăților care se angajează să cumpere operele de artă pentru care se refuză emiteria unui certificat de export⁵⁸.

Astfel de măsuri sunt de încurajat și în spațiul românesc, unde circulația bunurilor culturale este restricționată fără însă ca proprietarului să i se acorde o justă despăgubire pentru pierderea suferită. Legislația noastră este pe de o parte laxă – nu există criterii obiective, cuantificabile pentru a clasa operele de artă, pe de altă parte legislația noastră este restrictivă – avem două categorii de bunuri de patrimoniu, deci, un patrimoniu mai bogat decât al altor

⁵⁷Articolul L. 121-1 Codul patrimoniului din Franța <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?idArticle=LEGIARTI000006845493&idSectionTA=LEGISCTA00006159931&cidTexte=LEGITEXT000006074236&dateTexte=20190622>

⁵⁸ F. Duret-Robert, *op.cit.*, p. 626.

națiuni europene, care nu poate fi exportat. În plus, legislația noastră în materie apare ca fiind și punitivă, proprietarul unei opere de artă fiind „pedepsit” în eventualitatea în care aceasta este clasată și văzându-se efectiv deposedat de bunul său în cazul în care dorește să părăsească România pentru a se stabili în altă parte împreună cu bunurile sale.

Constituie excepții și nu este necesară obținerea certificatului de export pentru operele realizate de artiștii în viață: *„pentru operele de artă plastică și fotografică, operele de artă decorativă sau de cult, operele cu caracter etnografic și ale meșteșugarilor populari, precum și pentru alte opere create de autori în viață, care pot fi exportate definitiv sau temporar fără nici o restricție nu se întocmesc dosare de export și nici nu se emit certificate de export”* [art. 5 alin. (3) din Normele Metodologice din 2004].

Aceeași dispoziție este reluată într-un capitol distinct al Normelor Metodologice – Capitolul III – „Regimul de circulație a bunurilor culturale creație contemporană” prin textul art. 15: *„următoarele bunuri culturale nu fac obiectul clasării și pot fi exportate definitiv sau temporar fără certificat de export, ele circulând fără restricție:*

a) operele de artă plastică și fotografică, operele de artă decorativă sau de cult, precum și orice alte opere create de autori în viață (artiști plastici, artiști liber-profesioniști, artiști amatori, meșteri, artizani, elevi, studenți sau copii și alții) în urma unor activități desfășurate independent ori în cadrul unor ateliere, cercuri sau cenacluri de creație, în cadrul procesului instructiv-educativ ori al unităților de producție de pe lângă persoanele juridice de drept public sau privat;

b) operele cu caracter etnografic ale meșteșugarilor populari în viață.”

De menționat că în aceste cazuri bunul cultural va putea părăsi teritoriul românesc dacă va fi însoțit de declarația autorului – pe care, *nota bene*, textul Normelor Metodologice din 2004 îl numește „creator” - dată în formă autentică, ori de o adeverință emisă de către persoanele juridice - operatori economici implicați în vânzarea bunurilor culturale mobile, organizatori de expoziții ș.a.m.d.

Scoaterea din țară, pe orice cale, a bunurilor culturale mobile pentru care nu s-a obținut certificatul de export temporar sau definitiv, eliberat în condițiile legii, constituie operațiune de export ilegal [Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil art. 37 alin (5)].

Exportul în afara spațiului european se face cu respectarea reglementărilor europene, în temeiul licenței de export. Regulamentul (CE) nr. 116/2009 al Consiliului din 18 decembrie 2008 privind exportul bunurilor culturale impune statelor membre să comunice lista autorităților competente să emită licențele de export pentru a fi comunicată oficial; în România autoritățile emitente ale licențelor sunt aceleași servicii deconcentrate, respectiv direcțiile județene pentru cultură și direcția Municipiului București⁵⁹.

Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 1081/2012 al Comisiei din 9 noiembrie 2012 pentru Regulamentul (CE) nr. 116/2009 al Consiliului privind exportul bunurilor culturale⁶⁰ cuprinde în Anexe modelele de licențe de export.

Comparând Anexa 4 a Normelor Metodologice din 2004 privind exportul definitiv sau temporar a bunurilor culturale mobile se observă că există diferențe, atât de formă, cât și de fond între cele două. Cu certitudine că o aliniere a celor două formulare, a certificatului de export cu licența de export ar da coerență și fluiditate procedurii de obținere a documentului

⁵⁹ JO C 72 din 10 martie 2012

⁶⁰ JO L 324 din 22 noiembrie 2012

de export *lato sensu*, venind deopotrivă în sprijinul autorității emitente și a persoanelor interesate, fie ei proprietari de bunuri culturale mobile ori persoane juridice organizatoare de evenimente culturale.

Interesant este de notat existența în stadiul de proiect a unui Regulament european privind importul bunurilor culturale⁶¹. Așadar, controlul urmează a fi dublat, nu doar la ieșirea din țară a bunurilor culturale mobile, cât și la momentul intrării lor – la graniță.

III. Mecanismul vânzării de artă

Dintr-un început trebuie notat că, deși parțial armonizată reglementărilor europene, piața de artă are în spațiul românesc, spre deosebire de cel european, un specific aparte, dat de perioada de îngheț a comerțului cu artă, determinată de activitatea represivă a statului comunist care, precum în cazul imobilelor, a preluat forțat opere de artă și obiecte de colecție aparținând persoanelor fizice.

Vânzarea bunurilor culturale mobile între persoane fizice urmează regulile obișnuite vânzării bunurilor mobile, reglementate de Codul civil, specifică fiind doar obligația impusă persoanelor fizice sau juridice de drept privat, proprietare ale bunurilor culturale mobile clasate de a anunța în scris serviciile publice deconcentrate ale Ministerului Culturii asupra vânzării ori instituirii unui drept real [art. 43 alin. (1) din Legea nr. 182/2000 privind protejerea patrimoniului național mobil].

Vânzarea silită a bunurilor culturale mobile fără a fi detaliată, este semnalată distinct în Codul de procedură civilă sub titlul - „Vânzarea titlurilor de valoare și a unor bunuri cu regim de circulație special” - unde se prevede că „obiectele din metale prețioase și pietrele prețioase [...] vor fi valorificate, în condițiile legii, prin entități autorizate, după caz, iar obiectele de artă, colecțiile de valoare și obiectele de muzeu, prin organele și în condițiile prevăzute de lege” [art. 757 alin. (2) C. pr. civ.].

Cum acest tip de vânzare nu face obiectul studiului de față, care se referă la comerțul cu artă, iar nu la toate formele de vânzare a bunurilor culturale mobile, o analiză a felului în care trebuie să se desfășoare o procedură silită având ca obiect vânzarea bunurilor culturale mobile vom face cu un alt prilej.

Comerțul cu bunuri culturale mobile este reglementat prin Legea nr. 182/2000 privind protejerea patrimoniului cultural național mobil și prin Normele din 4 decembrie 2003 privind comerțul cu bunuri culturale mobile⁶².

În timp ce textul art. 35 alin. (1) al Legii nr. 182/2000 arată că „vânzarea publică a bunurilor culturale mobile aflate în proprietate privată sau intermedierea vânzării se efectuează numai prin operatori economici autorizați”, textul art. 1 alin. (1) al Normelor din 2003 stipulează astfel: „comercializarea bunurilor culturale mobile aflate în proprietate privată poate fi efectuată numai de către agenții economici care au obținut autorizația de funcționare eliberată de Ministerul Culturii și Cultelor în baza avizului Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor”. Deci, se supune avizării atât casa de licitații, cât și un alt tip de comerciant de artă, precum galeria de artă sau magazinul. Textul Normelor nu arată care sunt caracteristicile fiecăruia, impunând obligații de autorizare, fără însă a distinge în funcție de specificul fiecăruia dintre ei.

⁶¹ http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0154_RO.html

⁶² Aprobate prin Hotărârea nr. 1420/2003 publicată în M. Of. nr. 900 din 16 decembrie 2003

O distincție, care constituie în fapt și o excludere, se remarcă: textul Normelor din 2003 precizează expres că nu este supusă reglementării „comercializarea operelor de artă plastică și fotografică, a operelor de artă decorativă sau de cult, a operelor cu caracter etnografic, ale meșteșugarilor populari, precum și a altor opere create de autori în viață care nu pot face obiectul clasării” [art. 1 alin. (3)]. Așadar, ar rezulta că în dreptul român comerțul cu artă contemporană nu este reglementat, ci doar comerțul cu bunuri culturale care au vocația de a fi clasabile, cele care au un regim de circulație special.

Operatorii economici – cum sunt denumiți generic comercianții de artă – sunt obligați să obțină o autorizație în vederea desfășurării activității, Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor fiind organismul de avizare.

Regimul autorizării⁶³ este justificabil din prisma obligației impusă prin Directiva 2006/123/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind serviciile în cadrul pieței interne⁶⁴ statelor membre ale Uniunii de a respecta anumite condiții în cazul în care se impune un regim de autorizare: să nu fie discriminatoriu, nevoia regimului de autorizare să fie justificată printr-un motiv imperativ de interes general, obiectivul urmărit să nu poată fi atins printr-o măsură mai puțin restrictivă, în special din cauză că un control *a posteriori* ar avea loc prea târziu pentru a fi în mod real eficient (Articolul 9).

Condițiile de autorizare sunt impuse prin Normele din 2003, unele par a avea caracter general (acte doveditoare ale existenței și înregistrării fiscale a operatorului economic, sediul, probitatea morală a reprezentanților operatorului economic), iar altele sunt specifice activității de vânzare de artă.

Din modalitatea în care este redactat textul Normelor din 2003, care în art. 1 alin. (1) lit. c) vorbesc de actul constitutiv (renunțând prin modificările aduse în 2011 la o mențiune referitoare la înregistrarea la Registrul Național al Oficiului Comerțului) rezultă că operatorul este liber să îmbrace una sau alta dintre formele societare prevăzute de Legea nr. 31/1990 a societăților, fiind însă condiționat să menționeze în actul constitutiv că are ca obiect de activitate comerțul cu bunuri culturale [art. 3 alin. (1) lit. a)]. Această din urmă condiție este însă imposibil de realizat, deoarece în clasificarea activităților economice, deși, generic, se regăsește o grupă denumită „Comerț cu amănuntul de bunuri culturale și recreative, în magazine specializate” – 476, în concret niciunul dintre obiectele de activitate inclus nu se referă la comerțul cu bunuri culturale mobile⁶⁵.

În vederea autorizării se impune existența unui consilier de specialitate, care are ca atribuție principală selectarea bunurilor supuse comercializării pentru care va propune declanșarea

⁶³ Conform considerentului 39 al Directivei Servicii „regimul de autorizare ar trebui să cuprindă, printre altele, procedurile administrative pentru acordarea autorizațiilor, licențelor, aprobărilor sau concesiunilor și, de asemenea, obligația, pentru a putea exercita activitatea, de a fi înscris ca membru al unei profesii sau într-un registru, într-un rol sau o bază de date, de a fi numit în mod oficial pe lângă un organism sau de a obține un certificat profesional care atestă apartenența la o profesie. Autorizația poate fi acordată nu numai printr-o decizie formală, ci și printr-o decizie implicită, rezultând, de exemplu, din lipsa unui răspuns al autorității competente sau din faptul că persoana interesată trebuie să aștepte confirmarea primirii unei declarații pentru a începe activitatea în cauză sau pentru ca aceasta din urmă să fie legală.

⁶⁴ OJ L 376 din 27 decembrie 2006

⁶⁵ Clasele cuprinse sunt următoarele: Comerț cu amănuntul al cărților, în magazine specializate (4761), Comerț cu amănuntul al ziarelor și articolelor de papetărie, în magazine specializate (4762), Comerț cu amănuntul al discurilor și benzilor magnetice cu sau fără înregistrări audio/ video, în magazine specializate (4763), Comerț cu amănuntul al echipamentelor sportive, în magazine specializate (4764), Comerț cu amănuntul al jocurilor și jucăriilor, în magazine specializate <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PDF>

procedurii de clasare [art. 2 alin. (3) al Normelor din 2003]. Consilierul de specialitate este definit ca persoana cu studii superioare și cu minimum 5 ani experiență în domeniu artelor sau expertul acreditat de Ministerul Culturii. În continuare, textul explică și ce înseamnă experiența în domeniul artelor, pe care o definește „experiența în domeniul patrimoniului cultural național cu valoare istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică” [art. 2 alin. (4) al Normal din 2003]. Textul nu precizează în ce anume poate consta această experiență, nici ce categorii de activități pot conduce la prezumția că în cei 5 ani de experiență profesională persoana s-a specializat suficient și poate aprecia în cazul unui număr ridicat și variat de bunuri culturale dacă acestea sunt sau nu susceptibile de clasare (ca urmare a analizei conform criteriilor generale).

Consilierul de specialitate este, de fapt și el un expert, doar că este unul intern, angajat pentru scopul analizării bunurilor puse în vânzare. Iar în cazul în care consilierul de specialitate nu deține, formal, acreditarea de expert acordată de Ministerul Culturii, putem spune că este un expert cu competențe limitate, respectiv acelea de a face o analiză conform criteriilor generale, în vederea stabilirii susceptibilității de clasare a bunurilor culturale mobile. Cum consilierul de specialitate face parte din personalul angajat al entității care vinde artă, acesta are și atribuții organizatorice, intră în legătură cu clienții (fie vânzători, fie cumpărători)⁶⁶, se implică în operațiunile desfășurate în vederea vânzării bunurilor culturale mobile.

Normele din 2003 impun și condiții referitoare la spațiul de comercializare, care trebuie să fie folosit în exclusivitate pentru comerțul cu bunuri culturale mobile [art. 3 alin. (1) lit. b)] și să fie prevăzut cu sistem de alarmă ori să aibă asigurată paza - prin contractare cu o societate de pază și securitate, ori prin asigurarea efectivă și permanent a pazei prin personal [art. 3 alin. (1) lit. d)].

De asemenea, spațiul trebuie, conform Normelor din 2003, să îndeplinească condițiile necesare conservării, în condițiile legii, a bunurilor culturale mobile clasate [art. 2 alin. (3)]. Deși textul nu face trimitere la un alt act normativ, condițiile le găsim în Normele din 18 decembrie 2003 de conservare și restaurare a bunurilor culturale mobile clasate⁶⁷, conform cărora:

„Se consideră corespunzător spațiul care îndeplinește următoarele condiții:

a) este salubru;

b) are stabilitate microclimatică:

- umiditatea relativă, denumită în continuare U.R., trebuie să fie cuprinsă în general între 50-65%. Pentru obiecte foarte sensibile, pentru care din anamneză se cunoaște că și-au creat un echilibru la alte valori ale U.R., se vor crea condiții în consecință (eventual locale);

- temperatura nu trebuie să depășească 22°C, urmărindu-se permanent corelarea acesteia cu U.R.;

⁶⁶ S. Cavaliero, F. Elkiaïm, C.-P. De Corbion, *Les métiers du marché de l'art*, Gualino, 2013, p. 123.

După cum a afirmat Pierre Étienne, specialist în pictură veche, în prezent directorul general al departamentului de profil al casei Christie's, după ce 25 de ani a fost specialist al casei Sotheby's din Paris: „specialistul rămâne, chiar în domeniul său de activitate un medic generalist, care emite ipoteze și se adresează expertului pentru a i le confirma”. A se vedea S. Cavaliero, F. Elkiaïm, C.-P. De Corbion, *op. cit.*, p. 125.

⁶⁷ Aprobate prin Hotărârea nr. 1546/2003 publicată în M. Of nr. 58 din data de 23 ianuarie 2004

c) pentru un spațiu nou construit, renovat sau restaurat, trebuie să treacă cel puțin 3-6 luni de la terminarea lucrărilor, timp necesar pentru asigurarea stabilizării microclimatului interior;

d) nivelul iluminării bunurilor de natură organică, reglat în funcție de gradul lor de sensibilitate la degradarea foto-chimică, să nu depășească nivelul maxim admis de lucși x ore anual. În general se recomandă următoarele valori ale iluminării: 50-80 lucși pentru cărți, documente, miniaturi, acuarele, grafică, textile, lemn pictat, os, fildeș, specimene de istorie naturală, 150-200 lucși pentru picturi și obiecte din lemn, iar componenta UV emisă de sursele de iluminat nu trebuie să depășească 75 μ W/lm (microwatt/lumen);

e) este lipsit de noxe provenite din pulberi sau gaze nocive;

f) instalațiile de iluminat, încălzire, apă și canal sunt în bună stare, au fost temeinic verificate și funcționează în mod corespunzător;

g) asigură securitatea bunurilor expuse;

h) îndeplinește totalitatea condițiilor impuse de reglementările în vigoare privind prevenirea și combaterea incendiilor.” (art. 4).

Desigur că ar fi fost utilă ori o reluare a condițiilor și în Normele din 2003; în plus și condițiile de mai sus sunt generale, ele nu pot fi, în totalitate obiectiv apreciate – standardul de salubritate, standardul de securitate, lipsa noxelor, „temeinica verificare” a instalațiilor de de iluminat, încălzire, apă și canal nu sunt cu adevărat măsurabile, deci verificabile.

În fine, Normele din 2003 privind comerțul cu bunuri culturale mobile impun și existența unui afișaj stradal, care să indice denumirea și obiectul de activitate – aceasta a doua condiție apare stângaci elaborată, probabil intenția fiind ca afișajul să indice că este vorba despre un loc unde se vinde artă...

În condițiile în care textul art. 3 alin. (1) lit. c) se referă la „casa de licitații, galeria de artă sau magazinul” care să aibă un afișaj stradal cu denumirea și obiectul de activitate al operatorului economic, deși nicăieri acești termeni nu sunt definiți, se ridică întrebarea de ce distincția nu este reținută și detaliată și în alte texte normative incidente? Doar, câtă vreme legiutorul a înțeles și semnalat existența mai multor tipuri de comercianți, înseamnă că aceștia aparte de faptul că vând același produs – arta – se disting între ei...

Cum nu este definită casa de licitații, nici structura sa organizatorică, nici mecanismul de vânzare și adjudecare nu sunt reglementate în legislația română. Regretabil este că, deși este un element central al oricărei licitații de artă, făcând deliciul publicului și generând atmosfera specifică, comisarul de licitație, adică cel care conduce licitația și care punctează formarea acordului de voință și realizarea vânzării prin gestul de izbire a ciocănelului, nu beneficiază de recunoștere, nefiind cuprins în clasificarea ocupațiilor din România⁶⁸.

Atât Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, cât și Normele din 2003 privind comerțul cu bunuri culturale mobile prevăd în sarcina operatorilor economici obligații specifice, le-am putea numi de drenaj și supraveghere: o obligație de evidență a bunurilor pe care le oferă spre vânzare și o obligație de raportare. Această obligație de raportare are o dublă valență: pe de o parte să informeze autoritățile despre existența unor bunuri culturale mobile susceptibile de clasare și pentru care autoritățile trebuie să declanșeze,

⁶⁸ În Franța, *commissaire-priseur* cum este denumită persoana care conduce licitațiile este absolvent a două facultăți, cea de istorie a artei și cea de drept; continuatori ai unei vechi tradiții reprezintă o categorie profesională distinctă în jurul căreia se aglutinează operațiunile de vânzare la licitație. A se vedea F. Duret-Robert, *op.cit.*, p. 76-77.

din oficiu, procedura de clasare, pe de altă parte, ca rezultat al informării, în eventualitatea clasării în tezaur a bunului cultural se va crea ocazia exercitării preempțiunii de către statul român.

Obligația de evidență presupune ca operatorul economic să țină un registru, în care sub beneficiul confidențialității trebuie să menționeze - după cum precizează Normele - „corect și complet” (!), numele și adresa ofertantului, descrierea și prețul fiecărui bun.

„Descrierea bunului respectiv va cuprinde autorul și titlul lucrării sau, după caz, ce reprezintă lucrarea respectivă, semnat/nesemnat, inclusiv poziționarea semnăturii și culoarea acesteia, materialul din care este realizat, tehnica de realizare, dimensiuni, înscricți, precum și orice alte date care ar putea fi necesare în procesul de identificare a unui bun cultural mobil. Informațiile conținute în registru nu pot fi făcute publice fără acordul proprietarului bunului respectiv [art. 8 alin. (2) din Normele din 2003 privind comerțul cu bunuri culturale mobile].

În continuare, Normele din 2003 privind comerțul cu bunuri culturale mobile precizează că acest registru care este „numerotat și ștampilat”, trebuie să se înregistreze „la direcțiile județene pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național, respectiv a municipiului București, care țin evidența acestor documente, separat, pentru fiecare agent economic autorizat” [art. 8 alin. (3)], el putând fi consultat de către organele de poliție, organele de urmărire penală sau instanțele de judecată ori de câte ori verificările sau cercetările efectuate de acestea o impun [art. 8 alin. (4)].

Dacă obligația de evidență apare ca fiind atât necesară, cât și utilă pieței de artă și circuitului legal al operelor de artă, modalitatea ei de realizare, prin ținerea unui registru care să fie numerotat și ștampilat, cât și înregistrat la direcțiile județene de cultură (și a municipiului București) este absolut anacronică anului 2019. Modalitatea de reglementare este obsoletă și pur și simplu greoaie și nefirească în condițiile în care, în general vorbind, documentele sunt generate și stocate electronic, inclusiv facturile ori înregistrările obligatorii din perspectiva legislației muncii. Desigur că ținerea unui astfel de registru în format electronic ar fi cât se poate de firească și utilă, inclusiv din perspectiva comunicării sale către autorități⁶⁹.

În sialul obligației de ținere a registrului în forma obsoletă indicată de Normele din 2003 există o altă obligație de raportare, reglementată de aceleași Norme, respectiv cea de a comunica o copie a certificatului de vânzare – cel care este înmănat cumpărătorului odată cu bunul cultural mobil vândut - și către direcțiile teritoriale de care aparțin, în termen de 5 zile de la emiterea acestora [art. 8¹ alin. (2)].

Obligația pare de neînțeles: cum un operator economic se ocupă cu vânzarea, deci realizează vânzări zilnic – iar textul nu face diferență între o galerie de artă sau vânzarea la licitație publică – ar însemna că, practice, ar avea o obligație de raportare zilnică, termenul de 5 zile curgând pentru fiecare zi de vânzare. Iar obligația este de a raporta fizic, de a depune documente!...

Mai mult decât cazul registrului, această obligație pare ca fiind excesivă: oricare autoritate îndrituită poate solicita operatorilor economici informații cu privire la dobânditorul unui

⁶⁹ În legislația franceză situația s-a reglementat în anul 2011, când o lege de modificare a dispozițiilor Codului comercial (Loi n° 2011-850) a introdus obligativitatea ținerii registrului în formă electronică, dispoziție aplicabilă din anul 2013 (art. L 321-10 C. com: „*Les opérateurs mentionnés à l'article L. 321-4 tiennent jour par jour un registre en application des [articles 321-7 et 321-8 du code pénal](#) ainsi qu'un répertoire sur lequel ils inscrivent leurs procès-verbaux. Ils doivent tenir ce registre et ce répertoire sous une forme électronique, dans des conditions définies par décret*”).

anumit bun cultural mobil, însă aprioric această informație să fie oferită fără a și fi centralizată - deoarece înmânarea unor copii ale certificatelor înseamnă că pur și simplu se depun copii ale unor documente, în ordinea cronologică a emiterii lor - este și excesivă și într-o bună măsură inutilă: deși în posesia documentației, pentru aflarea proprietarului unui anumit bun cultural mobil, s-ar proceda la o căutare a acului în carul cu fân!...

Reglementările analizate în curpînsul acestui studiu au ca notă comună, pe de o parte, o țesătură densă, de tip procedural, etapizată, pe de altă parte se remarcă prin inconsecvență și inconsistență terminologică. Deși parțial în armonie cu reglementările europene incidente, acolo unde a fost lăsată statului posibilitatea adoptării unor măsuri mai stricte – precum regimul exporturilor determinat de clasarea bunurilor în patrimoniul național – apar a fi în mare disonanță cu reglementările altor state europene, al căror patrimoniu cultural mobil deosebit de bogat ar justifica măsuri cel puțin la fel de restrictive. Faptul că acest tip de măsuri nu există în alte state europene sunt indicii serioase cu privire la lipsa lor de relevanță.

Aparte de faptul că sunt împovărătoare și neproporționale scopului vizat – care nu poate fi decât cel de a proteja patrimoniul cultural național mobil – reglementările în materie sunt parțial și neadaptate situației reale - ținerea de către operatorii economici a unui registru numerotat și ștampilat, transmiterea de către operatorii economici a copii după toate certificatele de vânzare emise cumpărătorilor ar fi fost la fel de actuale la mijloc de sec. XIX precum la mijloc de sec. XX, nicidecum într-o epocă în care o lume întregă folosește mijloacele electronice pentru majoritatea operațiunilor întreprinse.

Deși având un model de afaceri diferit, casa de licitații, galeria de artă și magazinul nu sunt văzute distinct de reglementările din domeniu, obligații comune fiindu-le impuse; rămâne astfel ca activitatea fiecăruia dintre comercianții de artă să se grefeze pe uzanțele proprii domeniului.

Instrumentele instituționale impuse sunt preponderent cele de control și urmărire a persoanelor fizice – precum obligația acestora de a anunța faptul înstrăinării bunurilor culturale mobile clasate – însă sunt improprie scopului final vizat și care este protecția și punerea în valoare a patrimoniului cultural național mobil⁷⁰.

În concluzie, modernizarea și reforma reglementărilor în domeniul comerțului de artă este și necesară și urgentă, doar astfel putându-se crea un mediu cu adevărat funcțional, adaptat nevoilor comerciantului de artă contemporan și a cumpărătorului, care a devenit avizat și - mai important - responsabil față de obiectul achiziției sale: opera de artă.

⁷⁰ În sensul prezentei legi, prin protejarea patrimoniului cultural național mobil se înțelege ansamblul de măsuri având caracter științific, juridic, administrativ, financiar, fiscal și tehnic, menite să asigure identificarea, cercetarea, inventarierea, clasarea, conservarea, asigurarea securității, întreținerea, prepararea, restaurarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural național mobil, în vederea asigurării accesului democratic la cultură și a transmiterii acestui patrimoniu generațiilor viitoare. [art. 2 alin. (4) din Legea nr. 182/2000]